

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО РОЗРОБКИ КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ
ЗДОБУВАЧІВ ЗА ТИПОВИМИ ЗАВДАННЯМИ В
ДОНЕЦЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

*Рекомендовано Радою з якості вищої освіти ДонНУ імені Василя Стуса,
протокол № 8 від «25» березня 2022 р.*

*Затверджено рішенням Вченої ради ДонНУ імені Василя Стуса,
протокол № 12 від «25» березня 2022 р.*

Авторський колектив:

Нагорняк Т. Л., д-р політ. наук, професор
Юрчишена Л. В., канд. екон. наук, доцент
Білецька О. В., канд. філол. наук, доцент
Гоцуляк Ю. В., д-р юрид. наук, доцент
Коваль Л. М., д-р філол. наук, доцент
Лимар В. В., д-р екон. наук, доцент

Машталер О. В., канд. біолог. наук, доцент
Осмолівська А. О., д-р філософії з політ.
Римар П. В., старший викладач
Сегеда С. А., д-р екон. наук, доцент
Чальцева О. М., д-р політ. наук, професор

Методичні рекомендації до розробки критеріїв оцінювання типових завдань у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса / За заг. ред. Т. Л. Нагорняк, Л. В. Юрчишена. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. 58 с.

ЗМІСТ

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	3
2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТИПОВИХ ЗАВДАНЬ.....	4
2.1.ТЕСТИ	4
2.2. ОПИТУВАННЯ (усне/письмове).....	5
2.3. УКЛАДАННЯ ГЛОСАРІЮ ЗА ТЕМАМИ	7
2.4. КОНСПЕКТУВАННЯ НАУКОВИХ І НАВЧАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ, ЛЕКЦІЇ.....	8
2.5. АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРИ	10
2.6. ЗАВДАННЯ З РОЗГОРНУТОЮ ВІДПОВІДДЮ В УСНІЙ/ПИСЬМОВІЙ ФОРМІ	14
2.7. УКЛАДАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ ЗАПИТАНЬ ТА ЗАВДАНЬ ЗА ТЕМОЮ... 16	
2.8. ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ	18
2.9. РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ/СИТУАЦІЙ	20
2.10. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ	21
2.11. ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ.....	22
2.12. ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ	27
2.13. ПРОЄКТ	30
2.14. ЕСЕ.....	32
2.15. КЕЙСИ.....	34
2.16. ДІЛОВІ ІГРИ.....	38
2.17. ДЕБАТИ / ПЕРЕГОВОРИ.....	41
2.18. ДОПОВІДЬ.....	42
2.19. ПРЕЗЕНТАЦІЯ	43
2.20. НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА.....	44
2.21. НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ.....	45
2.22. НАПИСАННЯ ТЕЗ ДОПОВІДІ	47
2.23. НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ СТАТТІ	48
2.24. НАПИСАННЯ РЕЦЕНЗІЇ НА НАУКОВУ РОБОТУ	50
2.25. АНАЛІЗ / САМОАНАЛІЗ НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ.....	53
2.26. РОЗРОБКА ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ	56

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Методичні рекомендації до розробки критеріїв оцінювання типових завдань у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса (далі – Рекомендації) розроблено як складову внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти Донецького національного університету імені Василя Стуса (далі – Університету).

Рекомендації розроблено відповідно до «Положення про організацію освітньої діяльності у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса», «Положення про систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса», «Положення про робочу програму навчальної дисципліни», «Методичних рекомендацій до розробки силабусу навчальної дисципліни», «Порядку оцінювання знань здобувачів вищої освіти у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса».

Рекомендації містять типові завдання поточного і підсумкового контролів знань здобувачів вищої освіти Університету, їх дефініції, особливості складання, мету, приклади і ієрархію критеріїв перевірки рівня набутих теоретико-прикладних результатів навчання. Рекомендовані критерії оцінювання знань здобувачів є орієнтиром для викладачів і здобувачів в їх партнерських взаємовідносинах як учасників освітнього процесу.

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти розробляються викладачем, містяться в робочій програмі навчальної дисципліни / силабусі, оприлюднюються на порталі і доводяться до здобувачів вищої освіти на першому занятті з навчальної дисципліни та під час інструктажу перед періодом практичної підготовки.

Критерії оцінювання знань здобувачів вищої освіти:

- розробляються викладачем (на основі цих рекомендацій) для всіх типових завдань з навчальної дисципліни і практичної підготовки здобувача перед початком навчального року і залишаються незмінними до його кінця;
- мають бути повними, вимірюваними, чіткими, зрозумілими, валідними, вчасно оприлюдненими та доведеними до кожного здобувача вищої освіти на першому навчальному занятті чи перед тижнем практичної підготовки;
- мають слугувати орієнтиром для здобувача вищої освіти під час виконання завдань і є обов'язковими для викладача під час оцінювання;
- спрямовані на мінімізацію суб'єктивного чиннику під час оцінювання, є інструментом виявлення рівня підготовки здобувача вищої освіти всіх форм навчання і рівнів освіти відповідно заявлених в освітній програмі і робочій програмі навчальної дисципліни / силабусі результатів навчання.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТИПОВИХ ЗАВДАНЬ

2.1.ТЕСТИ

ТЕСТИ є інструментом оцінювання результатів навчання як програмних, так і за освітніми компонентами, вибірковими дисциплінами, окремими темами. Тестовий формат оцінювання знань і вмінь може бути спрямований на такі типи результатів опанування освітньої програми як знання, розуміння, застосування, вміння аналізувати, надавати оцінку, синтезувати і створювати нові знання і продукти відповідно до рівня і ступеню освіти. Тести можуть бути самотійною формою чи складовою частиною поточного чи/та підсумкового контролю.

Мета тесту – оцінити рівень знань та вмінь здобувачів вищої освіти, проаналізувати результати в частині їх відповідності до очікуваного переліку зазначених в ОП результатів навчання та компетентностей, визнати рівень засвоєння і опанування кожним здобувачем. *Типи і кількість тестових завдань* мають бути достатніми для прийняття обґрунтованого рішення на основі результатів тестування. *Рекомендованим форматом тестового контролю* є ¼ MCQ, що передбачає 1 правильну відповідь із 4 запропонованих і відсутність відкритих питань для уникнення суб'єктивності оцінювання.

Рекомендації до розробки тестових завдання містяться в посібнику, що додається і стосується в першу чергу основи тесту (формулювання самого тестового завдання), ключу (правильної відповіді) і дистракторів (альтернатив для вибору правильної відповіді). Запорукою об'єктивності оцінювання і коректності змісту завдання є чітке і лаконічне формулювання основи, що спрямоване на конкретну мету і не містить розлогих текстів, уточнень, емоційних висловів і оціночних суджень. Ключ має бути однозначною і єдиною правильною відповіддю. Дистрактори повинні бути однотипно короткими, логічними по відношенню до основи і не містити підказки.

Критерії оцінювання тестів. Максимальний бал за відмінне виконання тесту встановлюється викладачем під час розробки силябусу дисципліни і критеріїв оцінювання конкретного набору тестів з орієнтацією на комплекс знань і вмінь, що оцінюються. Ієрархія отримання балів здобувачем передбачає при системі ¼ MCQ тільки два можливі варіанти – максимальний бал при правильному розв'язанні тесту і 0, якщо здобувач припустився помилки. Приклади тесту і застосування критерію оцінювання. Перший тест має на меті – оцінити рівень знань в частині конкретних фактів (дат, назв, імен, подій тощо), другий оцінити рівень знань в частині практичного застосування (методик, етапів послідовності, складових продуктів, хронології подій тощо). Вступне слово має містити поважне ставлення до здобувачів і чітке формулювання критеріїв на шталт:

Шановні здобувачі, тести є інструментом оцінювання ваших знань і вмінь, опанованих за (темою, модулем, дисципліною...). Просимо обрати в кожному тесті лише 1 правильну відповідь з чотирьох запропонованих альтернативних варіантів. Кожна правильна відповідь надає можливість вам отримати 1 бал. Неправильний вибір варіанту відповіді – 0 балів. Щиро бажаємо успіхів.

1. Вкажіть автора вислову «Війна є не що інше, як продовження державної політики іншими засобами»:
 - a) Адольф Гітлер;
 - b) Карл Клаузевіц;
 - c) Фрідріх Ніцше;
 - d) Франклін Рузвельт.

2. Яку методику доцільно застосувати на підготовчому етапі напрацювання стратегії розвитку організації чи території?
 - a) моніторинг;
 - b) івент-аналіз;
 - c) SWOT-аналіз;
 - d) дискурс-аналіз.

Додатково про правила розробки якісних тестів можна дізнатися за допомогою практичного посібника для розробки тестових завдань за посиланням https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/Manual_for_test_writers.pdf.

2.2. ОПИТУВАННЯ (усне/письмове)

Опитування є інструментом оцінювання динаміки набутих результатів навчання, оцінювання знання термінології, фактів, понять, теорій, концепцій, розуміння, пояснення і сприймання інформації, вміння передати набуті знання своїми словами, висловлюватися з відповідної теми коротко чи розширено із аргументацією власної позиції.

У процесі перевірки набутих знань застосовується індивідуальне або фронтальне усне опитування, останнє спрямоване в більшій мірі на оцінку знань і розуміння матеріалу, здатності набувати нові знання. Індивідуальне опитування застосовують для оцінки здатності здобувача критично мислити, визначати проблему, аналізувати та оцінювати ситуацію, подію, інформацію тощо, формулювати альтернативні варіанти управлінських рішень, робити прогнози, обґрунтовувати власну позицію тощо.

Мета усного опитування – оцінити рівень розвитку набутих знань та умінь здобувачів вищої освіти, закріпити і узагальнити вивчений матеріал відповідно до визначених в навчальній дисципліні результатів навчання та компетентностей.

Фронтальне опитування доцільно проводити систематично впродовж вивчення навчальної дисципліни, індивідуальне переважно на практичних, семінарських заняттях.

Питання для опитування здобувачів вищої освіти мають бути логічними, короткими, конкретними, не повинні містити шаблонних відповідей. Формулювання питань доцільно здійснювати відповідно до таксономії Блума, перші три рівні (знати, розуміти, застосувати) використовуються під час фронтального усного опитування, при якому викладач ставить короткі, чіткі питання. Наприклад:

знати: Перерахуйте...? Наведіть...? Назвіть...? Визначте...? Хто (що/де/коли)...?

розуміти: Як ви розумієте...? Поясніть/інтерпретуйте...? Які на вашу думку...? Опишіть...? Узагальніть...? Порівняйте...? Наведіть приклади...?

застосувати: В яких ситуаціях...? Продемонструйте на прикладі...? Упорядкуйте за...?

Запитання, які оцінюють високий рівень мислення здобувачів вищої освіти формуються на вищих рівнях таксономії Блума (аналізувати, оцінювати, створювати). Такі запитання доцільно ставити під час письмового або індивідуального усного опитування.

аналізувати: Які складові...? Які наслідки/причини...? Які відмінності...?

оцінювати: Проаналізуйте, упорядкуйте, узагальніть, розділіть, порівняйте, зробіть висновок...

створювати: Аргументуйте, розробіть, спроектуйте, узагальніть, запропонуйте, установіть взаємозв'язок із, підсумуйте...

Критерії оцінювання опитування (усне/письмове).

Максимальний бал за правильно надану відповідь здобувачем вищої освіти встановлюється викладачем в силабусі навчальної дисципліни. Припустимо, що максимальний бал за правильно надану відповідь – 5б. Ієрархія отримання балів передбачає чотири рівні:

Високий (5 б.): усна/письмова відповідь є правильною, цілісною, логічною, обґрунтованою, містить аргументацію, аналітичні міркування, демонструє критичне мислення здобувача.

Середній (4 б.): усна/письмова відповідь є правильною, логічною, частково обґрунтованою, аналітичні міркування та аргументація є недостатніми.

Достатній (3 б.): усна/письмова відповідь є частково правильною, нецілісною, фрагментарною, недостатньо аргументованою.

Низький (0-2 б.): усна/письмова відповідь є неправильною або містить грубі помилки, здобувач демонструє незнання і нерозуміння навчального матеріалу, не може обґрунтувати свою думку.

2.3. УКЛАДАННЯ ГЛОСАРІЮ ЗА ТЕМАМИ

Укладання глосарію за темами, винесеними на самостійне опрацювання, як вид самостійної роботи здобувача вищої освіти передбачає письмове впорядкування в алфавітному порядку переліку опорних термінів із їхніми визначеннями (дефініціями) в межах конкретних тем, передбачених для позааудиторного вивчення. Такий глосарій являє собою спрощену і скорочену версію термінологічного словника відповідної галузі знань, оскільки обмежується певною темою (темами).

Мета укладання глосарію – оцінити рівень глибини та осмисленості засвоєння здобувачем матеріалу, визначити його вміння виокремлювати поняттєво-категорійний апарат у межах відповідного змістового блоку, виявити розуміння ним основних термінопонять.

Формат глосарію – таблиця, що містить термін, скорочення, поняття (в лівому стовпчику) і визначення, пояснення, розшифровку аббревіатури (в правому).

Основні вимоги до укладання глосарію:

1) реєстр глосарію повинен включати невелику кількість слів-термінопонять, відібраних на основі аналізу частотності їх уживання у відповідних тематичних блоках, укладених в алфавітному порядку;

2) словникова стаття як структурна одиниця глосарію повинна складатися із заголовної одиниці (назва поняття, терміну тощо) й тексту, що роз'яснює заголовну одиницю та описує її основні характеристики;

3) словникова стаття має бути короткою, добре структурованою;

4) доцільним може бути включення до глосарію змістових і методичних коментарів;

5) схвалюється англomовний переклад словникових статей глосарію.

Укладений глосарій має відповідати таким характеристикам, як: лаконічність, призначення певній темі вивчення, простота будови й системність викладу матеріалу.

Критерії оцінювання укладання глосарію.

Максимальний бал за правильно надану відповідь здобувачем вищої освіти встановлюється викладачем у силабусі навчальної дисципліни.

Ієрархія отримання балів передбачає чотири рівні.

Високий: оптимальна кількість коректно укладених (у змістовому плані), коректно перекладених англійською мовою (якщо викладач визначає таке

завдання) словникових статей, в оформленні яких відсутні орфографічні, пунктуаційні, технічні помилки *(варто визначати орієнтовну кількість термінопонять у межах кожного рівня, намагаючись співвідносити кількість слів із певною кількістю балів, наприклад, високий рівень передбачає укладання не менше 10-9 термінопонять, із розрахунку 1 термінопоняття = 0,5 бала за загального оцінювання самостійної роботи в 5 балів; також варто звернути увагу, що при оцінюванні враховуються коректно (правильно) укладені словникові статті, хоч їх загальна кількість може бути більшою).*

Середній: належна кількість коректно укладених (у змістовому плані), коректно перекладених англійською мовою *(якщо викладач визначає таке завдання)* словникових статей, в оформленні яких відсутні орфографічні, пунктуаційні, технічні помилки *(наприклад, середній рівень передбачає укладання не менше 8-7 термінопонять, із розрахунку 1 термінопоняття = 0,5 бала за загального оцінювання самостійної роботи в 5 балів).*

Достатній: достатня кількість коректно укладених (у змістовому плані), некоректно перекладених англійською мовою *(якщо викладач визначає таке завдання)* словникових статей, в оформленні яких наявні орфографічні, пунктуаційні, технічні помилки *(наприклад, достатній рівень передбачає укладання не менше 6-5 термінопонять, із розрахунку 1 термінопоняття = 0,5 бала за загального оцінювання самостійної роботи в 5 балів).*

Низький: замала кількість коректно укладених (у змістовому плані), коректно перекладених англійською мовою *(якщо викладач визначає таке завдання)* словникових статей, в оформленні яких наявні орфографічні, пунктуаційні, технічні помилки *(наприклад, низький рівень передбачає укладання не менше 4-3 термінопонять, із розрахунку 1 термінопоняття = 0,5 бала за загального оцінювання самостійної роботи в 5 балів).*

2.4. КОНСПЕКТУВАННЯ НАУКОВИХ І НАВЧАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ, ЛЕКЦІЙ

Конспектування наукових і навчальних джерел передбачає самостійне опрацювання здобувачами вищої освіти науково-критичних і навчальних праць з дисципліни (статті, частини монографій / підручників / навчальних посібників, есе, теоретичні трактати і под.) з метою виокремлення концепту (основної ідеї) тексту, промови, публікації, інтерв'ю шляхом вдумливого опрацювання матеріалу.

Конспект – стислий, логічний та зв'язний виклад інформації основного джерела, що подається в письмовому вигляді. Мета конспектування полягає не лише у тому, щоб опрацювати і зафіксувати інформацію, закладену у тексті-джерелі, але й здійснити її критичний аналіз і подати її у формі згорнутого і переосмисленого письмового тексту. Конспект призначений для закріплення в

пам'яті певної інформації і використовується як для її відтворення, так і для її засвоєння. Вміння правильно конспектувати є важливою навичкою, необхідною як при навчанні, так і для досягнення успіхів у професійній діяльності. Конспектування сприяє, зокрема, розвитку та закріпленню таких компетентностей:

- здатність спілкуватися державною та / або іноземною мовою. Як усно, так і письмово;

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;

- вміння використовувати необхідну довідкову літературу.

Конспектування наукових і навчальних джерел може використовуватись як одна з форм поточного контролю знань здобувачів вищої освіти в межах самостійної роботи.

В залежності від мети конспектування виділяють такі типи конспектів:

План-конспект – конспект, що створюється на основі плану, кожен з пунктів якого відповідає певній частині джерела, що конспектується.

Конспект-схема – конспект, який має вигляд плану, пункти якого представлені питальними конструкціями, а сам конспект представляє собою відповіді на ці питання.

Текстуальний конспект – конспект, основну частину якого складають викладки та цитування тексту-джерела.

Тематичний конспект – конспект, мета якого полягає у висвітленні окремого питання або теми, застосовуючи при цьому різні джерела інформації.

Вибірковий конспект – конспект, мета якого полягає у аналізі певної, у більшості випадків вторинної, інформації з тексту-джерела.

Довільний конспект – конспект, який включає в себе декілька попередніх способів конспектування.

Зведений конспект – конспект, який створюється для порівняння та аналізу інформації з декількох джерел.

Основні правила конспектування:

- конспект має містити основну інформацію за темою, без відхилів і доповнень, включати в конспект слід лише істотні положення;

- під час написання конспекту слід використовувати техніку цитування;

- конспект має містити логічні висновки та узагальнення;

- структуровану інформацію можна подавати у вигляді схем, таблиць, рисунків, графіків тощо;

- при конспектуванні часто використовуються скорочення і аббревіатури;

- конспект обов'язково має містити інформацію про джерело.

Приклад шаблону для плану-конспекту

Дата	
Паспортні / вихідні дані джерела	
1. Назва пункту плану	Виклад матеріалу, включаючи техніку цитування Висновки узагальнення
2. Назва пункту плану	Виклад матеріалу, включаючи техніку цитування Висновки узагальнення
3. Назва пункту плану	Виклад матеріалу, включаючи техніку цитування Висновки узагальнення

Перелік необхідних для конспектування праць подається викладачем протягом семестру в плані до заняття.

Критерії оцінювання конспектів, як приклад, виходячи з 10-бальної шкали:

- наявність паспортних даних книги, статті (бібліографічного опису), а також назв параграфів, номерів сторінок (за наявності) – 1 бал;
- наявність самостійно сформульованих проблем і дискусійних питань, що присутні в конспектованій роботі – 2 бали;
- наявність авторських прикладів, доказів і пояснень певних проблем у вигляді цитат або стислого переказу – 2 бали;
- наявність власної думки стосовно аналізованої у конспекті проблеми – 2 бали;
- наявність схем і таблиць, що демонструють змістовність і лаконічність викладу конспектованої роботи – 2 бали;
- грамотність і правильність оформлення – 1 бал.

2.5. АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРИ

Аналіз літератури є інструментом оцінювання результатів навчання (програмних, за освітніми компонентами, вибірковими дисциплінами та окремими темами). Аналіз літератури як метод оцінювання знань і вмінь може бути спрямований на такі результати опанування освітньої програми як вміння аналізувати та синтезувати, надавати оцінку, використання інформаційних технологій. Аналіз літератури можуть бути самостійною формою чи складовою частиною поточного контролю. При аналізі літератури здобувач вивчає стан наукової розробки конкретного питання, що супроводжується висвітленням ідей, спільного і відмінного у різних підходах вчених, що мають важливе значення щодо заданої проблеми, формулюється точне визначення понять.

Мета аналізу літератури – оцінити рівень знань та вмінь здобувачів вищої освіти, проаналізувати результати навчання в частині їх відповідності до очікуваного переліку зазначених в ОП результатів навчання та компетентностей, визначити рівень засвоєння і опанування кожним здобувачем навчального

матеріалу в контексті вміння систематизувати, аналізувати, оформляти літературу із заданої теми, критичної оцінки висновків, зроблених іншими авторами та формування власної позиції.

Рекомендації до формування аналізу літератури. Робота над аналізом літератури має бути обмежена тими джерелами, що мають безпосереднє відношення до заданого питання чи теми. Щонайменше третина джерел мають бути видані протягом останніх 5 років, не потрібно надміру використовувати застарілі джерела. Джерела, що пропонуються здобувачем для аналізу заданого питання мають бути диференційовані з акцентом на наукові види. Зокрема, підручники, посібники, інформаційні видання мають займати в аналізі не більше 30 відсотків, решта джерел мають бути науковими: монографії, дисертації, автореферати дисертацій, наукові статті, тези доповідей на наукових конференціях тощо. Джерела, що пропонуються на аналіз повинні бути оформлені відповідно до встановлених вимог, які можна знайти за посиланням: <https://www.nas.gov.ua/publications/news/Documents/Radchenko-DSTU.pdf>. Аналіз літератури має супроводжуватись висвітленням та аналізом основних ідей авторів окремих джерел, містити кінцеве узагальнення та висновки здобувача.

Критерії оцінювання аналізу літератури.

Максимальний бал (припустимо, що це - 10) за виконання аналізу літератури встановлюється викладачем під час розробки силабусу дисципліни і критеріїв оцінювання.

Високий (8–10 б.): отримує здобувач, що в результаті виконання завдання по аналізу літератури із заданого питання продемонстрував:

усі джерела мають безпосереднє відношення до заданої теми, відсутні зайві джерела, понад 70 відсотків джерел є новими, тобто опублікованими протягом останніх 5 років, використання «застарілих» джерел обґрунтоване науковою необхідністю для повноти аналізу;

не менше 70 відсотків джерел є науковими, представлені джерела різних видів (монографія, дисертація, стаття, тези, підручник, посібник тощо);

усі джерела оформлені згідно вимог;

в аналізі присутнє власне оригінальне узагальнення здобувача викладених позицій дослідників, запропоноване власне бачення щодо аналізованого питання.

Середній (5–7 б.): отримує здобувач, що в результаті виконання завдання по аналізу літератури із заданого питання продемонстрував:

усі джерела мають безпосереднє відношення до заданої теми, відсутні зайві джерела, понад 60 відсотків джерел є новими, тобто опублікованими протягом останніх 5 років, використання «застарілих» джерел обґрунтоване науковою необхідністю для повноти аналізу;

не менше 60 відсотків джерел є науковими, представлені джерела різних видів (монографія, дисертація, стаття, тези, підручник, посібник тощо); джерела оформлені згідно вимог, однак мають незначні недоліки; в аналізі присутнє узагальнення автора викладених позицій дослідників.

Бал вище середнього отримує здобувач, що в результаті виконання завдання по аналізу літератури із заданого питання продемонстрував:

усі джерела мають безпосереднє відношення до заданої теми, відсутні зайві джерела, понад 60 відсотків джерел є новими, тобто опублікованими протягом останніх 5 років, використання «застарілих» джерел обґрунтоване науковою необхідністю для повноти аналізу,

не менше 60 відсотків джерел є науковими, представлені джерела різних видів (монографія, дисертація, стаття, тези, підручник, посібник тощо); джерела оформлені згідно вимог, однак мають незначні недоліки; в аналізі присутнє узагальнення автора викладених позицій дослідників.

Достатній (3-4 б.): отримує здобувач, що в результаті виконання завдання по аналізу літератури із заданого питання продемонстрував:

більшість джерел мають безпосереднє відношення до заданої теми, однак присутні зайві джерела, понад 50 відсотків джерел є новими, тобто опублікованими протягом останніх 5 років, використання «застарілих» джерел недостатньо обґрунтоване;

не менше 50 відсотків джерел є науковими, представлені джерела переважно одного-двох видів (монографія, дисертація, стаття, тези, підручник, посібник тощо);

при оформленні джерел присутні деякі недоліки;

в аналізі присутнє узагальнення автора, однак носить формальний характер.

Низький (0-2 б.): отримує здобувач, що в результаті виконання завдання по аналізу літератури із заданого питання продемонстрував:

більшість джерел не мають безпосереднє відношення до заданої теми, менше 50 відсотків джерел є новими, тобто опублікованими протягом останніх 5 років, використання «застарілих» джерел необґрунтоване;

менше 50 відсотків джерел є науковими, представлені джерела переважно одного-двох видів (монографія, дисертація, стаття, тези, підручник, посібник тощо);

при оформленні джерел допущені значні помилки;

в аналізі присутнє узагальнення автора, однак носить формальний характер або взагалі відсутнє.

Приклади аналізу літератури і застосування критерію оцінювання.

Тема: «Поняття та зміст теорії природного права в історії правової думки XVII ст. (Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Локк, Б. Спіноза)»

Завдання:

Виконайте аналіз літератури щодо вказаного питання (10 балів):

1. Підготуйте перелік авторів та їх наукових праць, що досліджують (досліджували) дану тему (*1 бал* – якщо вказано не менше 6 вітчизняних авторів, загальна кількість авторів не менша 10; *0 балів* – якщо вказано менше 6 вітчизняних авторів, загальна кількість авторів менша 10).

2. Підготуйте не менше 10 літературних джерел із вказаного питання, оформлених відповідно до встановлених вимог (*2 бали* – якщо всі джерела мають безпосереднє відношення до теми, оформлені згідно встановлених вимог, присутні по 1 першоджерелу на кожного представника теорії та не менше 6 нових джерел сучасних вітчизняних дослідників, не менше 7 джерел є науковими; *1 бал* – якщо деякі джерела не мають безпосереднього відношення до теми, при оформленні допущені незначні помилки, присутні першоджерела на кожного представника теорії та не менше 4 нових джерел сучасних вітчизняних дослідників, не менше 5 джерел є науковими; *0 балів* – якщо більше половини джерел не мають безпосереднього відношення до теми, при оформленні допущені значні помилки, відсутні першоджерела на представників теорії та менше 4 нових джерел сучасних вітчизняних дослідників, менше 5 джерел є науковими).

3. Здійсніть загальне викладення бачення автора у кожному джерелі щодо заданого питання (*2 бали* – якщо викладення позиції авторів є точним та відповідає питанням змісту природного права; *1 бал* – якщо викладення позиції авторів є частково розкриває зміст природного права; *0 балів* – якщо викладення позиції більшості авторів не розкриває зміст природного права).

4. Проведіть власне узагальнення викладених позицій дослідників (*2 бали* – якщо узагальнення містить лаконічно та точно формулюванні характеристики природного права кожного автора, запропонованого в аналізі літератури; *1 бал* – якщо узагальнення або містить надлишкові формулювання, що не є суттєвими або нестачу формулювань для розкриття змісту природного права; *0 балів* – якщо узагальнення або відсутні або не розкривають зміст природного права).

5. Запропонуйте власне бачення щодо аналізованого питання (*3 бали* – якщо бачення здобувача вирізняється оригінальним творчим підходом, запропоноване окреме синтетичне розуміння змісту природного права, з виділенням переваг теорії природного права з-поміж інших; *2 бали* – якщо бачення здобувача має елементи творчого підходу та критичного аналізу, є спроба синтезувати викладені узагальнення; *1 бал* – якщо бачення здобувача майже не відрізняється від

виконаного узагальнення; 0 балів – якщо бачення здобувача або відсутнє або не має прямої дотичності до змісту теорії природного права).

2.6. ЗАВДАННЯ З РОЗГОРНУТОЮ ВІДПОВІДДЮ В УСНІЙ/ПИСЬМОВІЙ ФОРМІ

Завдання з розгорнутою відповіддю в усній/письмовій формі передбачають створення авторського висловлення в письмовій та в усній формах відповідно до запропонованого завдання.

Завдання з розгорнутою відповіддю в **усній формі** оцінюють за такими критеріями:

- розкриття теми відповідно до завдання, обсяг викладеного матеріалу - від 0 до 3 балів;
 - вираження власної думки щодо теми завдання - від 0 до 1 бала;
 - послідовність викладеного матеріалу - від 0 до 2 балів;
 - термінологічний апарат, правильність уживання - від 0 до 3 балів;
 - здатність робити висновки - від 0 до 3 балів.
- правильність уживання форм - від 0 до 2 балів.

Завдання з розгорнутою відповіддю в **письмовій формі** оцінюють за такими критеріями:

- повнота розуміння завдання - від 0 до 3 балів;
- вияв власної думки та наведення прикладів із власного досвіду - від 0 до 3 балів;
- послідовність викладеного матеріалу - від 0 до 2 балів;
- термінологічний апарат, правильність уживання - від 0 до 3 балів;
- здатність робити висновки - від 0 до 3 балів.

Приклад завдання:

Використовуючи принцип гармонії та контрасту, підберіть одно-, дво- та багаторічні рослини для міксбордеру шириною 3 м і довжиною 5 м біля паркану на сонячній ділянці; біля будинку у напівзатінку. Наведіть назви рослин, їх висоту, забарвлення квіток, суцвіття чи листя, а також період цвітіння.

Відповідь на завдання:

Міксбóрдер (від англ. mix – «змішувати» і border – «межа») – витягнутий квітник, багатогрупові і багаторядні змішані посадки декоративних рослин (багаторічників, дворічників і річників) розташовані у вигляді природних груп біля стін, будинків, по краю більш високих посадок. Для міксбордерів рослини підбирають у такому асортименті, щоб вони цвіли з ранньої весни до заморозків. В міксбордері присутні як деревні рослини, так і трав'янисті. Висота рослин поступово повинна збільшуватися з боку перегляду від низьких до більш високих.

По краю міксбордер облямовують бордюром. У міксбордерах, що займають частіше сонячне місце розташування, висаджують світлолюбні рослини. Якщо міксбордер з однієї сторони обмежений дорогою (доріжкою), а з другої — стіною (огорожею), то низькорослі рослини саджають вздовж дороги, а найвищі — вздовж стіни (найвищими можуть бути також ліани, що обвивають стіну); рослини в центрі мають проміжну висоту. Вважається, що ширина міксбордера не повинна, більше ніж в півтора рази, перевищувати висоту найвищої рослини. Такого типу квітники вперше з'явилися в Англії.

Міксбордер біля паркану на сонячній ділянці:

Основу міксбордера створюють багаторічні рослини, які доповнюють однорічниками або цибулинними рослинами. На задньому плані висаджується шток рози, що мають біле жовте та червоне забарвлення квіток. Неподалік висаджуємо декоративний соняшник. Ці рослини високорослі, і будуть слугувати фоном композиції. В середній частині міксбордера висаджуємо мак ісландський та гайлардію остисту. Яскравим акцентом композиції слугуватиме – лобелія кардинальська. Сині відтінки міксбордеру нададуть котовник, дзвоники Пожарського. Червоний тон нададуть рослини гравілату, а доповнить міксбордер очиток та гейхера.

Таблиця 2.6.1

Асортимент та загальні характеристики квіткових рослин для створення міксбордеру біля паркану на сонячній ділянці

№	Назва рослини	Висота	Забарвлення суцвіть/листя	Період цвітіння
1	Мальва (рожа) махрова <i>Elcea rosea</i>	до 1,5 м	біле	липень-серпень
			жовте	
			червоне	
2	Соняшник однорічний <i>Heliantus annuus `Orange Sun`</i>	70–100 см	жовте	липень-серпень
3	Мак ісландський <i>Papaver nudicaule</i>	до 40 см	жовте, помаранчеве	липень-вересень
4	Гайлардія остиста <i>Gaillardia aristata</i>	50–60 см	помаранчеве	червень-серпень
5	Лобелій кардинальська <i>Lobelia cardinalis</i>	50–60 см	червоне	травень-вересень
6	Дзвоники Пожарського <i>Campanula Posharskyana</i>	10–30 см	синє	липень-серпень
7	Гравілат яскраво-червоний <i>Geum coccineum</i>	до 20 см	червоне	липень-серпень
8	Очиток видний <i>Sedum spectabile</i>	до 30 см	рожеве	липень-вересень
9	Гейхера дрібноквітова <i>Heuchera micrantha</i>	до 25 см	рожеве/бордове	червень-липень

Міксбордер біля будинку у напівзатінку

Для такої групової композиції слід підбирати види, що мають спільний період цвітіння та здатні зростати в напівтіні. Фоном композиції є дельфіній, біля якого по обидві боку зростатиме вербозілля з жовтим забарвленням суцвіть. Куртини вербозілля прикриють оголені довгі стебла дельфініума. Між екземплярами вербозілля ефектно виглядає люпин з жовтими, синіми та білими суцвіттями. Люпин має декоративне листя, що також є важливим при створенні композиції. На передньому плані від люпину зростає деревій, який буде підсилювати яскравість композиції. В якості облямовуючих рослин виступає сальвія та вербена, між якими доречно висадити рослини хости, що надасть завершеності композиції. Однорічну вербену можна замінити іншими рослинами на наступний сезон, що зробить композицію іншою.

Таблиця 2.6.2

Асортимент та загальні характеристики квіткових рослин для створення міксбордеру біля будинку у напівзатінку

№	Назва	Висота рослини	Забарвлення суцвіття	Період цвітіння
1	Дельфіній великий <i>Delphinium elatum</i>	100-150 см	Синє, біле	Червень-серпень
2	Вербозілля звичайне <i>Lysimachia vulgaris</i>	80-100 см	Жовте	Червень-серпень
3	Люпин багатолістий <i>Lupinus polyphyllus</i>	60-120 см	Жовте, біле, синє	Червень-липень
4	Деревій жовтий <i>Achillea</i>	60-100 см	Жовтий	Липень-серпень
5	Сальвія блискуча <i>Salvia splendens</i>	80 см	червоне	Червень-серпень
6	Вербена <i>Verbena</i>	30-40 см	фіолетові	Червень-серпень
7	Хоста строката <i>Hosta variegata</i>	30- 40см	Зелене	Червень-вересень

2.7. УКЛАДАННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ ЗАПИТАНЬ ТА ЗАВДАНЬ ЗА ТЕМОЮ

Укладання системи контрольних запитань та завдань за темою дає можливість визначити відповідність рівня набутих здобувачами вищої освіти знань, умінь та навичок вимогам нормативних документів щодо вищої освіти і забезпечують своєчасне коригування навчального процесу.

Основними критеріями оцінювання є повнота і правильність виконання кожного контрольного завдання або відповіді на контрольне запитання.

Загальна оцінка рівня складається із суми балів за кожне завдання. Кількість балів за кожне завдання визначається відповідно до його складності. Також необхідно враховувати здатність здобувача вищої освіти:

- диференціювати, інтегрувати та уніфікувати раніше отримані знання;
- для виконання завдання та/або відповіді на запитання застосовувати правила, методи, принципи, закони;
- інтерпретувати представлений ілюстративний матеріал (схеми, графіки, діаграми, спектри);
- аналізувати й оцінювати факти, події та прогнозувати очікувані результати від прийнятих рішень;
- надавати відповіді логічно та послідовно.

Вимоги до оцінювання контрольних запитань та завдань:

- результат розв'язання кожного контрольного завдання та/або запитання не повинен впливати на результати за іншими завданнями/запитаннями;
- під час організації роботи над контрольними завданнями та/або запитаннями необхідно застосовувати єдиний підхід, тобто всі здобувачі отримують однакове завдання, або завдання розділені за варіантами, що мають однаковий рівень складності.

Критерії оцінювання контрольних запитань та завдань. Максимальний бал за виконання кожного конкретного контрольного запитання та/або завдання встановлюється викладачем та прописується ним у силабусі освітнього компоненту.

Наприклад, якщо максимальний бал за виконання контрольних запитань та/або завдань дорівнює 5 балів, то пропонуємо такі критерії оцінки:

Таблиця 2.7.1

Критерії оцінювання контрольних запитань та завдань

Бали	Критерії оцінювання
1	Здобувач вищої освіти відтворює незначну частину матеріалу, має нечіткі уявлення про запропоновану тему, об'єкт.
2	Здобувач вищої освіти відтворює частину теоретичного матеріалу, набутого під час опанування матеріалів за певним розділом /темами; за допомогою викладача виконує елементарні завдання, що представлені у ході роботи, може повторити за зразком певну операцію, дію, розв'язати задачу.
3	Здобувач вищої освіти відтворює основний матеріал, висвітлений у завданні роботи, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять та термінів, що були розглянуті під час теоретичного опанування матеріалу. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань, задач сформульованих у завданні..

4	Здобувач вищої освіти правильно відтворює матеріал, сформульований у теоретичній частині, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок. Намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його логічна, хоч і має неточності
5	Здобувач вищої освіти має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог матеріалу, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення, правильно формулювати висновки.

2.8. ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ

Тренувальна вправа як вид самостійної роботи передбачає свідоме виконання розумових і практичних дій здобувачів вищої освіти з метою формування, закріплення й удосконалення необхідних умінь і навичок. Функція такої вправи – трансформувати знання здобувачів у навички й уміння, сформулювати готовність до практичної діяльності, відтворювальної та творчої активності в різних умовах. Виконанню тренувальних вправ завжди передують засвоєння теоретичного навчального матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання.

Мета виконання тренувальних вправ – оцінити рівень міцності засвоєних самостійно знань, глибину їх розуміння, уміння практично їх застосовувати.

Можливі види тренувальних відтворювальних вправ: вправи на спостереження, конструювання, редагування тощо.

Можливі види тренувальних творчих вправ: вправи за аналогією, написання творів за запропонованою початковою або кінцевою частиною тощо.

Комплекс вправ, запропонований здобувачам для діагностування рівня засвоєння ними матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання, обов'язково повинен містити як вправи відтворювального, так і творчого характеру.

Критерії оцінювання тренувальних вправ.

Максимальний бал за правильно виконану тренувальну вправу здобувачем вищої освіти встановлюється викладачем в силабусі навчальної дисципліни.

Рекомендовано загальну кількість балів, відведених на оцінювання самостійної роботи, розділити відповідно до кількості і складності вправ, пропонуючи вправи від найлегшої відтворювального характеру до найскладнішої творчої. Наприклад, самостійну роботу оцінюємо в 20 балів, пропонуємо чотири вправи, із них:

- 1 – вправа на спостереження – 3 бали,
- 2 – вправа на конструювання – 4 бали,

3 – вправа на редагування – 5 балів.

4 – вправа творчого характеру – 8 балів.

За вправи відтворювального характеру кількість балів варто визначати, співвідносячи їх із кількістю закладених потенційних **змістових** (спрямованих на діагностику засвоєного відповідного теоретичного матеріалу), а не орфографічних, графічних, пунктуаційних тощо помилок.

У вправах творчого характеру загальна кількість балів повинна корелювати із сумарною кількістю балів, присвоєних за окремими критеріями, наприклад:

- розкриття теми відповідно до комунікативного завдання, обсяг – 2 б.;
- вираження власної думки щодо теми письмового висловлення – 1 б.;
- послідовність викладу (*логічність, причиново-наслідковий зв'язок компонентів повідомлення*) – 1 б.;
- словниковий запас (*переважання власне української лексики, доречне вживання іношомовних слів, вживання слів у правильному значенні, використання синонімів, уникання тавтологій*) – 2 б.;
- синтаксична правильність (*різноманітність вживаних синтаксичних структур, правильне погодження форм підмета і присудка, правильне вибудовування рядів однорідних членів, дотримання правил керування*) – 1 б.;
- правильність уживання форм (родові, відмінкові, часові, форми, правильне уживання ступенів порівняння, форм звертання) – 1 б.

Ієрархія отримання балів передбачає **чотири рівні**.

Високий: здобувач має глибокі, системні знання матеріалу, безпомилково виконав усі відтворювальні вправи (*тобто якщо в наведеному вище прикладі на виконання всіх трьох вправ цього типу передбачено 12 балів із 20, то здобувач має набрати всі 12 балів*), успішно виконав творче завдання, при виконанні якого не допущено мовних і технічних помилок (*орієнтуючись на наведений вище приклад, де вправу творчого характеру із врахуванням низки критеріїв максимально оцінено у 8 балів, бал здобувача за її виконання має бути 8–7*).

Середній: здобувач має системні, але дещо непослідовні знання матеріалу, виконав відтворювальні вправи з незначною кількістю помилок (*тобто якщо в наведеному вище прикладі на виконання всіх трьох вправ цього типу передбачено 12 балів із 20, то демонструючи середній рівень результатів навчання, здобувач має отримати за їх виконання 11–10 балів*), успішно виконав творче завдання, при виконанні якого не допущено мовних і технічних помилок (*орієнтуючись на наведений вище приклад, де вправу творчого характеру із врахуванням низки критеріїв максимально оцінено у 8 балів, бал здобувача за її виконання має бути 8 – 7*).

Достатній: здобувач не має системних знань матеріалу, виконав відтворювальні вправи з досить великою кількістю помилок (*тобто якщо в*

наведеному вище прикладі на виконання всіх трьох вправ цього типу передбачено 12 балів із 20, то демонструючи достатній рівень результатів навчання, здобувач має отримати за їх виконання 9 – 6 балів), творче завдання виконане частково або ж зі значною кількістю змістових, мовних і технічних помилок (орієнтуючись на наведений вище приклад, де вправу творчого характеру із врахуванням низки критеріїв максимально оцінено у 8 балів, бал здобувача за її виконання має бути 6 – 4).

Низький: здобувач не орієнтується в теоретичному матеріалі, виконав відтворювальні вправи з великою кількістю помилок (тобто якщо в наведеному вище прикладі на виконання всіх трьох вправ цього типу передбачено 12 балів із 20, то демонструючи низький рівень результатів навчання, здобувач має отримати за їх виконання 5 – 0 балів), творче завдання виконане частково, із значною кількістю змістових, мовних і технічних помилок або ж не виконано взагалі (орієнтуючись на наведений вище приклад, де вправу творчого характеру із врахуванням низки критеріїв максимально оцінено у 8 балів, бал здобувача за її виконання має бути 3 – 0).

2.9. РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ/СИТУАЦІЙ

Задача – це об'єкт розумової діяльності, що містить чітко визначену мету і завдання при заданих умовах, потребує розв'язання шляхом математичних обчислень із застосуванням методичного інструментарію. Задача повинна містити запитання, умову та вихідні дані.

Ситуація – це умова або сукупність умов, обставин або подій, що створюють певну ситуацію, викликають певні взаємовідносини людей, стан, положення або обстановку.

Мета рішення задач/ситуацій – обробляти інформацію, застосовувати знання при розв'язуванні задач, практичних ситуацій із застосуванням методичного інструментарію, демонструвати критичне, аналітичне та логічне мислення, здійснювати комунікації, працювати автономно та/або в команді.

Залежно від рівня складності задачі/ситуації спрямовані на відпрацювання цілей навчання на різних рівнях таксономії Блума (знати, розуміти, застосовувати, аналізувати, оцінювати, створювати).

Критерії оцінювання розв'язування задач/ситуацій.

Максимальний бал за правильно надану відповідь здобувачем вищої освіти встановлюється викладачем в силабусі навчальної дисципліни (наприклад 5б.).

Ієрархія отримання балів передбачає чотири рівні:

Високий (5 балів): задача/ситуація виконана вірно, містить логічну послідовність дій, при рішенні застосовано методичний інструментарій (формули, алгоритм рішення), зроблено логічні висновки.

Середній (4 бали): задача/ситуація виконана частково вірно, містить логічну послідовність дій, при рішенні частково застосовано методичний інструментарій (формули, алгоритм рішення), є висновки.

Достатній (3 бали): задача/ситуація виконана із помилками, розрахунки є епізодичними, при рішенні не застосовано методичний інструментарій (формули, алгоритм рішення), висновки відсутні.

Низький (від 0 до 2 балів): задача/ситуація виконана невірно, розрахунки є епізодичними, відсутній методичний інструментарій (формули, алгоритм рішення), сумнівні висновки.

2.10. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Комп'ютерна програма (англ. Computer program) – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування (комп'ютером), які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату. По іншому **комп'ютерну програму** визначають як низку команд для комп'ютера, що становлять запис алгоритму однією з мов програмування.

Мета завдання полягає у перевірці на практиці засвоєних понять і прийомів програмування, що застосовуються на етапі розробки програми в різних галузях з використанням спеціалізованого програмного забезпечення.

Оцінювання практичної реалізації програми відбувається відповідно до таких аспектів: рівень володіння теоретичними знаннями та здатність до їх застосування на практиці.

Компетентності, які будуть сформовані:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- знання та розуміння предметної області;
- здатність проектувати та розробляти програмне забезпечення із застосуванням різних парадигм програмування: узагальненого, об'єктно-орієнтованого, функціонального, логічного, з відповідними моделями, методами й алгоритмами обчислень, структурами даних і механізмами управління;
- розробляти програмні моделі предметних середовищ, вибирати парадигму програмування з позицій зручності та якості застосування для реалізації методів та алгоритмів розв'язання задач в галузі комп'ютерних наук.

Теоретичні знання, які необхідні для написання програми:

- знання мови програмування на рівні, який дозволить написати програму (для різних задач використовуються різні мови програмування);
- знання принципів роботи середовища розробки програми;
- знання необхідних алгоритмів та способів їх реалізації;
- розуміння поставленої задачі та отриманого результату.

Приклад завдання: створити програму для роботи з датою у форматі *рік, місяць, день* для виконання таких дій:

- додавання двох дат.
- переводити дату у дні та навпаки.

Максимальний бал за коректно працюючу програму визначається викладачем та прописаний у силабусі. Приклад розподілу балів за 5-ти бальною шкалою:

5 балів: програма працює, реалізовані всі підзадачі, отримано коректний результат, здобувач може пояснити довільний фрагмент програмного коду та правильно відповідає на поставлені теоретичні питання за темою, програма надіслана вчасно на перевірку.

4 бали: програма працює, підзадачі реалізовані з незначними недоліками, отримано частково коректний результат, здобувач пояснює програмний код та відповідає на поставлені питання, програма надіслана вчасно на перевірку.

3 бали: програма працює, підзадачі реалізовані з суттєвими недоліками, отримано частково коректний результат, здобувач невпевнено пояснює програмний код та відповідає на поставлені теоретичні питання, програма подана на перевірку пізніше встановленого терміну.

2 бали: програма працює, підзадачі реалізовані зі значними недоліками, отримано частково коректний результат, здобувач невпевнено пояснює програмний код та відповідає на поставлені питання, програма подана на перевірку пізніше встановленого терміну.

1 бал: програма працює але результат роботи некоректний, здобувач не може пояснити програмний код або відповісти на теоретичні питання, програма подана на перевірку пізніше встановленого терміну.

0 балів: програма не здана на перевірку.

2.11. ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ

ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ (ЛР) – форма самостійної, практичної роботи здобувачів вищої освіти, метою якої є поглиблення і закріплення теоретичних знань, розвиток практичних навичок самостійної роботи у певній сфері. Лабораторні роботи застосовуються для оцінки здатності здобувачів свідомо застосовувати набуті теоретичні знання для виконання практичних завдань,

самостійно організувати діяльність, робити висновки, інтерпретувати отримані результати, критично оцінювати вірогідність результатів, обґрунтовувати прогнози, моделювати процеси, рішення, продукувати нові ідеї.

Мета лабораторних робіт – оцінити вміння здобувачів вищої освіти застосовувати інформаційне та програмне забезпечення для розв'язання практичних завдань у професійній діяльності, алгоритмізувати процеси, здійснювати аналіз та візуалізацію інформації.

Лабораторні роботи повинні містити короткий теоретичний матеріал, методику/алгоритм виконання робіт, вихідні дані і приклади їх виконання. Зазвичай, виконання ЛР розподілена на дві частини: I – в комп'ютерному класі під керівництвом викладача, II – самостійно (розрахункова частина, оформлення, формулювання висновків). ЛР виконуються відповідно до дедлайнів визначених викладачем, і після перевірки, захищаються здобувачем.

Виконання ЛР потребує навичок практичного застосування офісного пакету Microsoft Office, в т. ч. роботи з різними типами документів: текстами, електронними таблицями, презентаціями, базами даних тощо.

Критерії оцінювання лабораторних робіт.

Максимальний бал за правильно надану відповідь здобувачем вищої освіти встановлюється викладачем в силабусі навчальної дисципліни. Припустимо, це – 5 балів.

Ієрархія отримання балів передбачає чотири рівні:

Високий (5 балів): ЛР виконана відповідно до інструкцій із використанням програмного забезпечення, містить пояснення ходу виконання роботи та висновки, дотримано дедлайни виконання, під час захисту роботи здобувач демонструє обізнаність ходу виконання ЛР, вільно презентує результати роботи.

Середній (4 бали): ЛР виконана відповідно до інструкцій із використанням програмного забезпечення, містить пояснення ходу виконання роботи, частково висновки і розрахунки, дотримано дедлайни виконання, під час захисту роботи здобувач демонструє часткову обізнаність ходу виконання ЛР, робить помилки, не досить вільно презентує результати роботи.

Достатній (3 бали): ЛР виконана відповідно до інструкцій із використанням програмного забезпечення, містить часткове пояснення ходу виконання роботи, висновки неаргументовані, порушено дедлайни виконання, під час захисту роботи здобувач демонструє часткову обізнаність ходу виконання ЛР, робить помилки, не досить вільно презентує результати роботи.

Низький (від 0 до 2 балів): ЛР виконана частково вірно, не всі інструкції дотримано, відсутні пояснення ходу виконання роботи, висновки, порушено дедлайни виконання, під час захисту роботи здобувач демонструє необізнаність ходу виконання ЛР.

Приклад завдання та його виконання.

Дисципліна «Фінанси підприємств». Тема «Поточне фінансове планування на підприємстві».

Завдання для виконання лабораторної роботи.

На підставі вихідних даних, що характеризують господарську діяльність підприємства (Додаток А) та методики розрахунку показників наведеної в лабораторному практикумі:

- визначити планову суму амортизаційних відрахувань;
- скласти кошторис витрат на виробництво продукції.

Виконання лабораторної роботи здійснюється в табличному процесорі Microsoft Excel, в якому створюється аркуш з вихідними даними, формуються таблиці із розрахунками показників, що містять посилання на клітинки, формули. Оформлення результатів виконання лабораторної роботи здійснюється в текстовому процесорі Microsoft Word, де наводяться таблиці із розрахунками, описується методика обчислення показників, висновки.

Лабораторна робота захищається здобувачем вищої освіти на наступному занятті, де він презентує результати роботи, демонструє обізнаність ходу виконання лабораторної роботи.

Результати виконання завдань:

Розрахунок планової суми амортизаційних відрахувань виконано на підставі вихідних даних в табл. 2.11.1.

Таблиця 2.11.1

Розрахунок планової суми амортизаційних відрахувань

№ групи	Найменування основних засобів	Балансова вартість ОЗ на початок року, тис. грн	Мінімально допустимі строки корисного використання, роки	Сума амортизаційних відрахувань, тис. грн	
				річна	місячна
3	Будинки	14807	20	740,35	61,70
3	Споруди	8989	15	599,27	49,94
3	Передавальні пристрої	1586	10	158,60	13,22
5	Транспортні засоби	1998	5	799,20	66,6
6	Офісне обладнання, побутові електромеханічні прилади	999	4	249,75	20,81
9	Інші основні засоби	2664	12	222,00	18,50
4	Обчислювальна техніка	230	2	230	19,17
	Разом			2999,17	249,93

Річну суму амортизаційні відрахувань по групах основних засобів «Будинки», «Споруди», «Передавальні пристрої», «Офісне обладнання, побутові електромеханічні прилади», «Інші основні засоби» визначено прямолінійним методом нарахування амортизації як відношення вартості, що амортизується до терміну корисного використання об'єкта основних засобів.

Приклад розрахунку річної суми амортизаційні відрахувань по групі основних засобів «Будинки»:

$$A_p = \frac{ПВ-ЛВ}{T_{KB}} = \frac{14807}{20} = 740,35 \text{ тис. грн.}$$

Місячна сума амортизаційних відрахувань:

$$A_{pm} = 740,35/12 = 61,7 \text{ тис. грн.}$$

Для розрахунку основних засобів 4 і 5 групи використовується метод прискореного зменшення залишкової вартості.

Приклад розрахунку для групи основних засобів «Транспортні засоби»:

$$A_p = 2 \times H_a \times 3B = 2 \times \frac{1}{5} \times 1998 = 799,2 \text{ тис. грн.}$$

Місячна сума амортизаційних відрахувань:

$$A_{pm} = 799,2/12 = 66,6 \text{ тис. грн.}$$

Аналогічно здійснюється розрахунок амортизації інших груп основних засобів.

Результати розрахунку кошторису витрат на виробництво і реалізацію продукції представлені в табл. 2.11.2.

Таблиця 2.11.2

Кошторис витрат на виробництво і реалізацію продукції

№ з/п	Елементи витрат	Сума, тис. грн.
1	Матеріальні витрати:	
1.1.	Сировина й основні матеріали	32256
1.2.	Допоміжні матеріали	1008
1.3.	Придбані матеріали й комплектуючі вироби	576
1.4.	Паливо	378
1.5.	Енергія	300
1.6.	Будівельні матеріали	186
1.7.	Запасні частини	360
1.8.	Тара й тарні матеріали	149
1.9.	Інші матеріальні витрати	216
<i>Усього матеріальних витрат</i>		35429
2	Витрати на оплату праці:	
2.1.	основна заробітна плата	3690
2.2.	додаткова заробітна плата	468

<i>Усього витрат на оплату праці</i>		4158
3.	Нарахування на заробітну плату	
3.1.	Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – 22%	731,81
3.2.	Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) – 8,41%	69,94
<i>Усього витрат на соціальні заходи</i>		801,75
4	Амортизація основних засобів	2999,17
5	Інші витрати	342
6	Разом витрати на виробництво	43729,91
7	Витрати, списані на невиробничі рахунки	180
8	Витрати на валову продукцію	43549,91
9	Зміна (+,-) залишків незавершеного виробництва	2160
10	Зміна (+,-) залишків витрат майбутніх періодів	36
11	Виробнича собівартість товарної продукції	41353,91
12	Адміністративні витрати	576
13	Витрати на збут	230
14	Інші операційні витрати	80
15	Повна собівартість товарної продукції	42239,91
16	Рентабельність продукції, %	21
17	Прибуток по товарній продукції	8870,38
18	Товарна продукція в оптових цінах	51110,29

Методика розрахунку показників наведених в кошторисі витрат на виробництво і реалізацію наведена нижче:

1. Витрати на виробництво:

$$B_{вир} = MB + B_{он} + B_{сз} + A + I_e = 35429 + 4158 + 801,75 + 2999,17 + 342 = 43729,91 \text{ тис. грн.}$$

2. Витрати на валову продукцію ($B_{вп}$):

$$B_{ВП} = B_{вир} - B_c = 43729,91 - 180 = 43549,91 \text{ тис. грн.}$$

3. Виробнича собівартість товарної продукції ($C_{тп}$):

$$C_{ТП вир} = B_{ВП} - \Delta HЗВ - \Delta B_{мн} = 43549,91 - 2160 - 36 = 41353,91 \text{ тис. грн.}$$

4. Повна собівартість товарної продукції ($C_{повн.}$):

$$C_{ТП повн} = C_{ТП вир.} + B_{адм.} + B_{зб.} + B_{ін. опер.} = 41353,91 + 576 + 230 + 80 = 42239,91 \text{ тис. грн.}$$

5. Прибуток від товарної продукції ($\Pi_{тп}$):

$$\Pi_{тп} = \frac{C_{повн} \times R}{100\%} = 42239,91 \times 0,21 = 8870,38 \text{ тис. грн.}$$

6. Товарна продукція в оптових цінах:

$$ТП_{цонт} = C_{ТП повн} + \Pi_{тп} = 42239,91 + 8870,38 = 51110,29 \text{ тис. грн.}$$

Результати лабораторної роботи є інформаційною базою для виконання комплексу лабораторних робіт для складання поточного фінансового плану підприємства.

2.12. ЛАБОРАТОРНІ РОБОТИ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ

Лабораторне заняття – форма навчального заняття, при якому здобувач вищої освіти під керівництвом викладача, особисто проводить натурні або імітаційні експерименти, чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни; набуває практичних навичок роботи з лабораторним обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, гербарними фондами, зоологічними колекціями, базою статистичних даних, матеріалами моніторингових досліджень та методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі, а також в залежності від завдань.

Лабораторні заняття для дисциплін природничого циклу проводяться у навчальних лабораторіях з використанням пристосованого до умов навчального процесу обладнання (загальнолабораторне, вимірювальне, мікроскопічне, спеціалізоване, дослідне, аналітичне тощо), гербарних та зоологічних колекцій та науково-методичної літератури (визначники флори та фауни, довідники, посібники та підручники, монографії, нормативні та законодавчі акти тощо). В окремих випадках лабораторні заняття можуть проводитися в умовах реального професійного середовища (наприклад, на виробництві, в науково-дослідних лабораторіях).

Критерії оцінювання.

Максимальний бал за виконання та захист лабораторної роботи встановлюється викладачем та прописується ним у силабусі освітнього компоненту. Критерії оцінювання для лабораторної роботи, що оцінюється максимум в 5 балів:

5 балів. Лабораторна робота виконана вчасно відповідно до завдань, отримано правильні результати, вчасно підготовлений та оформлений звіт, правильно сформульовані висновки до роботи, під час захисту роботи здобувач продемонстрував розуміння всіх етапів отриманих результатів, вільно володіє теоретичним підґрунтям роботи.

4 бали. Лабораторна робота містить наявні **незначні** недоліки під час виконання завдань лабораторної роботи, отриманні результатів та їхньої інтерпретації, оформленні звіту, формуванні висновків та захисті роботи.

3 бали. Лабораторна робота містить наявні **суттєві** недоліки під час виконання завдань лабораторної роботи, отриманні результатів та їхньої інтерпретації, оформленні звіту, формуванні висновків та при захисті роботи.

2 бали. Лабораторна робота містить наявні **значні** недоліки під час виконання завдань лабораторної роботи, отриманні результатів та їхньої інтерпретації, оформленні звіту, формуванні висновків та при захисті роботи.

1 бал. Лабораторна робота виконана невчасно, але повністю у відповідності до робочого завдання, власноручно виконаний звіт, але відсутні правильно сформульовані висновки та робота не захищена.

Приклад завдання та його виконання.

Дисципліна «Заповідна справа». Тема лабораторної роботи «**Визначення категорії при створенні нового об'єкта природно-заповідного фонду**».

Завдання для виконання лабораторної роботи:

1. Проаналізувати науковий опис території, що має природоохоронну цінність (Додаток 1). Скласти список об'єктів, що потребують особливої охорони на даній території.

2. Визначити категорію об'єкта, що пропонується для заповідання, з допомогою спеціального дихотомічного ключа (Додаток 2).

Результати виконання завдань:

Завдання 1. Урочище Кисирняк належить до оселищ, що підлягають охороні відповідно до Додатку 1 Директиви Ради Європи щодо збереження середовищ існування дикої фауни і флори за відповідними кодами:

81. Кам'янисті осипи;

8160 – середньоєвропейські вапняково-щебенисті осипи на горбах чи горах;

82. Скелясті схили з рослинністю кам'янистих відслонень;

8210 – вапнякові скелі з рослинністю кам'янистих відслонень;

8240 – вапнякові плити;

91. Ліси помірної Європи;

91G0 – паннонські ліси з дуба скельного і граба звичайного.

Територія використовується для випасу овець, тут розташовано будівлі вівчарні, водопій для худоби, а також пасіка.

Список об'єктів, що потребують особливої охорони на проєктованій заповідній території - урочищі Кисирняк:

1.1. Список рослин Зеленої книги України:

- Мигдаль степовий
- Осока низька

1.2. Список рослин Червоної книги України:

- Горицвіт весняний

1.3. Список рослин регіонально рідкісних:

- Вишня магалєбська.

- Мигдаль степовий.
- Ломиніс цілолистий.
- Авринія скельна.
- Азинеума сірувата.
- Звіробій стрункий.

1.4. Список тварин Червоної книги України:

- Ящірка зелена.

1.5. Список біотопів:

- 81. Кам'янисті осипи;
- 8160 – середньоєвропейські вапняково-щебенисті осипи на горбах чи горах;
- 82. Скелясті схили з рослинністю кам'янистих відслонень;
- 8210 – вапнякові скелі з рослинністю кам'янистих відслонень;
- 8240 – вапнякові плити;
- 91. Ліси помірної Європи;
- 91G0 – паннонські ліси з дуба скельного і граба звичайного.

1.6. Список об'єктів неживої природи:

- Середньоєвропейські вапняково-щебенисті осипи на горбах чи горах.
- Кам'янисті осипи.
- Скелясті схили.
- Вапнякові скелі.
- Вапнякові плити.

Завдання 2. Пропонована категорія охорони - заказник, зона регульованої рекреації НПП (РЛП) – відповідно Додатку 2.

Послідовність визначення за ключем :

1(18). Ділянка, або об'єкт, має природне походження (перш за все – її рослинний покрив); на її території відсутні будь-які форми житлової або туристичної інфраструктури.

2(3). До заповідання пропонується незначна за площею ділянка, найчастіше з чітко визначеним об'єктом, що потребує охорони, (або кількома об'єктами) чи окремий такий об'єкт без пов'язаної з ним земельної ділянки

3(2). Ділянка має значну площу, включає об'єкт охорони, що оточений природними ландшафтами, або низку таких об'єктів, що розподілені по території.

4(15). Територія, її ландшафти та екосистеми мають природне походження, і протягом останніх 50 років не переживали докорінних змін під впливом господарської діяльності людини (меліорація, знищення деревного покриву, розораність тощо); територія має наукову та природоохоронну цінність.

6(5). Територія має інші характеристики (незмінена чи малозмінена антропогенною діяльністю ділянка з незначною площею; територія, для якої не відомі постійні популяції видів з ЧКУ; сильно фрагментована ділянками господарської діяльності природна територія; територія, для якої не є можливим повне припинення господарської діяльності тощо).

7(10). Природна цінність території, окремі елементи ландшафту в її складі або місця постійного знаходження (протягом цілого року або в сезон розмноження) цінних видів тваринного або рослинного світу можуть бути знищені такою господарською діяльністю людини, що передбачена існуючим статусом ділянки.

9(8). Територія містить екосистеми, тривале існування та самовідтворення яких є можливим при умові ведення обмеженої господарської діяльності та рекреаційного використання без знищення ключових охоронюваних природних елементів, а також види флори і фауни (в тому числі з ЧКУ та Переліків), що можуть знаходитись тривалий час (в тому числі в період розмноження) на ділянках тимчасового перебування людини _____ **заказник, зона регульованої рекреації НПП (РЛП)**

2.13. ПРОЄКТ

Проєктне навчання впливає з ідеї проблемного навчання та ґрунтується на розробці і створенні здобувачем нових продуктів, що характеризуються новизною та практичним значенням. *Проєкт* — це елемент впровадження концепції навчання через дослідження з чітко визначеними термінами, мета — створити унікальний продукт або отримати певні інноваційні результати. У процесі індивідуальної/колективної діяльності під час роботи над проєктом у здобувачів формуються такі якості, як уміння приймати індивідуальні рішення (якщо проєкт індивідуальний), працювати в команді (колективний проєкт), брати відповідальність за вибір рішення, розділяти відповідальність, аналізувати результати діяльності, дозволяє здобувачам учитися на власному досвіді й досвіді інших у конкретних справах і приносить задоволення здобувачам, що бачать продукт власної праці. *Оцінка* розробки проєкту в освітньому процесі дозволяє визначити наскільки раціонально здобувачі здатні поєднувати теоретичні знання і практичні навички при вирішенні конкретної задачі, використовуючи сукупність проблемних, дослідницьких, практичних методів роботи.

Типи проєктів (літературно-творчий, інформаційний, ігровий, соціальний, дослідницький, правовий, телекомунікаційний, практико-психологічний, мовний, історичний, екологічний, творчий, спортивний, природничо-науковий, ІТ та ін.) Проєкт може бути підсумковою формою контролю знань здобувачів вищої освіти.

Організаційна форма його виконання: індивідуальна або групова (що прописано в *силабусі* навчальної дисципліни).

Рекомендації по розробці проєкту.

Незалежно від типу проєкту його розробка передбачає такі етапи: *пошуковий* (визначення теми проєкту, пошук і аналіз проблеми, постановка мети проєкту); *аналітичний* (збирання і вивчення інформації, аналіз наявної інформації, пошук оптимального способу досягнення мети проєкту, побудова алгоритму діяльності, складання плану реалізації проєкту: покрокове планування робіт, аналіз ресурсів); *практичний* (виконання запланованих технологічних операцій, поточний контроль якості, внесення змін у роботу); *презентаційний* (підготовка презентаційних матеріалів, презентація проєкту, вивчення можливостей використання результатів проєкту) та *контрольний* (аналіз результатів виконання проєкту, оцінка ефективності проєкту).

Критерії оцінювання проєкту.

Максимальний бал за відмінне виконання проєкту встановлюється викладачем під час розробки *силабусу* дисципліни і критеріїв оцінювання конкретного завдання, відповідно до компетентностей і запланованих результатів навчання. Припустимо, що максимальна кількість балів – 10. Оцінювання проєктів відповідно до критеріїв відбувається шляхом визначення балів по кожному з елементів структури критеріїв. Ієрархія балів за критеріями оцінювання проєкту можуть бути такою:

- актуальність проєкту – важливість проєкту для українського та світового дискурсу (відповідність проєкту потребам на місцевому, регіональному, національному або міжнародному рівнях) та реалістичність завдань і мети проєкту – 1 бал;
- інноваційність проєкту та креативність його змісту – 1 бал;
- визначення цільової аудиторії проєкту (групи мішені, кінцеві групи) і аналіз ресурсів – 1 бал;
- якість бюджету та ефективність витрат – розрахунок оптимального використання фінансових ресурсів проєкту для виконання запланованих заходів та отримання очікуваних результатів: чітка, деталізована та зрозуміло викладена структура витрат, яка відповідає робочому плану проєкту – 2 бали;
- доведеність рішень, що приймаються, уміння аргументувати свої висновки і коректність використаних методів дослідження і методів обробки отримуваних результатів – 2 бали;
- оформлення результатів виконаного проєкту (звіт, презентація) – 1 бал;
- уміння відповідати на питання опонентів на захисті проєктів, лаконічність і аргументованість відповідей кожного члена групи – 2 бали.

На підставі визначеної загальної кількості балів, отриманих здобувачем викладач визначає максимальний, достатній і мінімальний бал оцінки змістової частини проєкту шляхом сумування загальної кількості балів з кожного критерію.

2.14. ЕСЕ

ЕСЕ (від франц. *essai* – спроба, проба, нарис) – невелике за обсягом прозаїчне висловлювання вільної композиції, що виражає індивідуальні враження і міркування з конкретного приводу або питання. Есе не претендує на вичерпну відповідь, це роздуми з теми.

Стиль есе вирізняється:

- афористичністю;
- образністю;
- парадоксальністю.

Для есе **характерне** використання численних засобів художньої виразності:

- символи;
- метафори;
- порівняння;
- алегоричні і притчові образи.

Есе може бути самостійною творчою формою індивідуальної роботи чи складовою частиною поточного чи/та підсумкового контролю.

Мета есе – оцінити вміння автора робити непередбачувані (парадоксальні) висновки; проводити паралелі, застосовувати асоціативне і критичне мислення, аналітичний інструментарій, а також креативний підхід до викладення думок здобувачем.

Критерії оцінювання есе. Есе – це творчий вид роботи, при оцінюванні якого потрібно враховувати такі *загальні характеристики*:

• Будь-який твір есе починається зі вступу, в якому має бути висвітлено загальний підхід до теми, вступ повинен містити проблемне завдання і відповідь на поставлене питання. Автор есе не має права описувати все, що йому відомо в обсязі заданої теми, а лише те, що буде творчою відповіддю на поставлене питання у темі. Упродовж усього есе необхідно підкреслювати зв'язок поданих фактів з тезою.

• Основна частина есе вибудовується з метою переконання читача. Для цього автор есе має використати вагомні аргументи. Спочатку здобувач має викласти головні ідеї та факти, які підтверджуватимуть приклади до цих ідей.

• Есе має містити озвучену здобувачем кінцівку. При цьому зовсім не важливо, кінець є ствердженням будь-чого, запитанням чи остаточно не завершеними роздумами. Вдалим варіантом завершення есе вважається використання афоризмів і цитат.

• Есе повинне містити: чіткий виклад суті поставленої проблеми, включати самостійно проведений аналіз цієї проблеми з використанням концепцій і аналітичного інструментарію, розглянутого в рамках дисципліни, висновки, що узагальнюють авторську позицію з поставленої проблеми.

Основною характеристикою есе є аргументація висловлених думок. *Аргументація* – наведення доказів, підстав для обґрунтування підтвердження/спростування висловленої автором тези.

Аргументація має бути переконливою і мати такі ознаки:

- логічність доказів і послідовність їх підтвердження;
- доречність аргументів і їх конкретність;
- ілюстрація аргументу принаймні одним описаним прикладом з історії, суспільно-політичного або з власного життя.

Рекомендації до розробки завдання «Есе». Зазвичай написання есе в якості завдання дається за результатом перегляду запропонованої викладачем кінострічки, опрацювання аудіо та відео матеріалів, прочитання книги, статті тощо.

Приклад. Есе за кінофільмом.

Есе за фільмом "Небезпечна гра Слоун".

Просимо вас переглянути політичний трилер 2016 року «Небезпечна гра Слоун» та підготувати есе за мотивами кінострічки на тему «Успішний політтехнолог». Пріоритетним у цьому жанрі вважається висловлення власної позиції у контексті теми. Есе має містити:

- авторське сприйняття ролі політтехнолога з огляду на розглянутий у кінострічці інститут лобізму в США;
- використання конкретних аргументів для опису якостей, які, на Вашу думку, може свідчити про успішність політтехнолога в сучасних умовах.

Технічні вимоги: до 5000 знаків (з пробілами), шрифт Times New Roman, 12, інтервал 1.

Критерії оцінювання есе (з максимальною кількістю балів за відмінне виконання – 10 балів):

- дотримання технічних вимог до оформлення – 1 бал;
- дотримання структури есе (вступ, основна частина з аргументацією та авторські висновки) – 2 бали;
- розкриття теми, креатив, авторський погляд, творчий підхід – 4 балів;
- аргументованість викладу матеріалу (використання думки експертів, використання реальних кейсів, статистичних матеріалів тощо - з посиланням на джерело) – 3 бали.

2.15. КЕЙСИ

КЕЙСИ є інструментом оцінювання результатів навчання (програмних, за освітніми компонентами, вибірковими дисциплінами та окремими темами). Метод кейсів оцінювання знань і вмінь може бути спрямований на такі результати опанування освітньої програми як застосування знань у практичних ситуаціях, вміння аналізувати та синтезувати, надавати оцінку, командна робота. Кейси можуть бути самостійною формою чи складовою частиною поточного чи/та підсумкового контролю. Кейс являє собою реальні або уявні ситуації, що мали місце у певній сфері діяльності або до них максимально наближені та слугують основою для обговорення окремими здобувачами чи групою здобувачів під керівництвом викладача. *Мета кейсу* – оцінити рівень знань та вмінь здобувачів вищої освіти, проаналізувати результати в частині їх відповідності до очікуваного переліку зазначених в ОП результатів навчання та компетентностей, визначити рівень засвоєння і опанування кожним здобувачем, вміння використовувати його у практичних ситуаціях.

Рекомендації до розробки типових кейсів (<http://ceit-blog.ucu.edu.ua/vykladannya/vchytysya-na-chuzhyh-pomylkah-pro-metod-kejsiv>) містять інформацію щодо вимог до кейсів, етапів підготовки, фасилітування, дискусії під час презентації виконаних завдань. Також викладач може долучити здобувачів до розв'язання конкретних кейсів, що пропонуються практиками, організаціями з різних галузей на платформі кейс-спільноти України <https://casers.org/>. Як правило при використанні кейсу здобувачам попередньо надається можливість ознайомитись із переліком обставин реальних або уявних ситуацій. Матеріали кейсу мають відображати актуальні проблеми, з якими виконавці можуть мати справу у професійній діяльності.

Загальні критерії оцінювання кейсів. Максимальний бал за відмінне розв'язання кейсу встановлюється викладачем під час розробки силабусу дисципліни і критеріїв оцінювання конкретного кейсу. Припустимо, що це – 10 балів. Здобувач отримує бали відповідно до ієрархії, як результат виконання визначених у кейсі завдань:

Високий (8-10 балів): уміння чітко виявляти проблеми, ґрунтовні оригінальні пропозиції щодо вирішення проблемної ситуації, заданої у кейсі, високу спроможність застосування здобутих теоретичних знань з дисципліни у практичних ситуаціях, використання цікавого додаткового фактичного матеріалу (наприклад, статистичних даних для обґрунтування власної позиції), уміння логічно, послідовно викладати своє бачення у процесі обговорення, здатність якісно подавати свою позицію у різних формах (наприклад, у вигляді презентації).

Середній (5 – 7 балів): уміння чітко виявляти проблеми, наявні пропозиції щодо вирішення проблемної ситуації, заданої у кейсі, наявність у відповіді теоретичних знань з дисципліни у практичних ситуаціях, уміння викладати власне бачення у процесі обговорення, результат виконання поданий у заданій формі.

Достатній (3-4 бали): пропозиції, що частково вирішують проблемну ситуацію, задану у кейсі, присутність у відповіді теоретичних знань з дисципліни, але допущені суттєві недоліки щодо обґрунтування позиції, мови викладу, форм подання.

Низький (від 0 до 2 балів): пропозиції, що або взагалі не мають стосунку до вирішення проблеми або частково вирішують проблемну ситуацію, задану у кейсі, слабка присутність у відповіді теоретичних знань з дисципліни, допущені суттєві недоліки щодо обґрунтування позиції, що ставлять її під сумнів, мова викладу та форми подання лише частково відповідають професійному рівню або взагалі не відповідають.

Приклади кейсу і застосування критеріїв оцінювання.

Фабула

Клієнт Полонський у 1972 році будучи членом Житлово-будівельного кооперативу - 29 на підставі ордеру зайняв однокімнатну квартиру. Пайові внески за цю квартиру він виплатив у повному обсязі. Документи, що це підтверджують наразі знаходяться на території Міського комунального підприємства «Управляюча компанія «Господар Люкс», яка не є правонаступником ЖБК-209, проте зберігає його архіви. Клієнт хоче заповідати квартиру доньці, але для цього в нього немає свідоцтва про право власності на квартиру. Він звернувся до державного реєстратора й отримав рішення про відмову в такій реєстрації. Полонський вирішив звернутися до суду.

Завдання:

Над кейсом здобувачі працюють у командах. Бали за кожне завдання розподіляються кожному здобувачеві в однаковій мірі за умови рівномірного розподілу роботи у команді. У разі нерівномірного розподілу роботи у команді бали окремим її учасникам можуть бути знижені.

Команда 1 (3-5 здобувачів). ПОЗИВАЧ – 10 балів

1. Підготувати позицію позивача у суді шляхом складення позову до Департаменту адміністративних послуг Вінницької міської ради (4 бали – якщо позовна заява складена відповідно до встановлених законодавством вимог, професійною мовою, обґрунтування позиції позивача є повним, переконливим із посиланням на відповідні норми законодавства; 3 бали - якщо позовна заява складена відповідно до встановлених законодавством вимог, професійною мовою, обґрунтування позиції позивача має незначні неточності, наявні посилання не на

всі норми законодавства; *2 бали* - якщо позовна заява складена із деякими порушеннями встановлених законодавством вимог, мова викладу має стилістичні та граматичні помилки, обґрунтування позиції позивача має суттєві недоліки, відсутні посилання на більшість необхідних норм законодавства; *0-1 бал* - якщо позовна заява складена зі значними порушеннями встановлених законодавством вимог або взагалі цим вимогам не відповідає, мова викладу має грубі стилістичні та граматичні помилки та не є професійною, обґрунтування позиції позивача або має значні недоліки або взагалі відсутнє, відсутні посилання на необхідні норми законодавства.

2. Представити позицію під час модельного судового засідання (*3 бали* - під час презентації позиції здобувача продемонстровано уміння чітко давати правову оцінку юридичним фактам, переконливі пропозиції щодо вирішення на його користь проблемної ситуації, високу спроможність застосування знань із цивільного та цивільного процесуального права у практичних ситуаціях, уміння логічно, послідовно викладати своє бачення у процесі обговорення; *2 бали* - під час презентації позиції здобувача продемонстровано уміння чітко давати правову оцінку юридичним фактам, наявні пропозиції щодо вирішення на його користь проблемної ситуації, здатність застосування знань із цивільного та цивільного процесуального права у практичних ситуаціях, уміння викладати власне бачення у процесі обговорення; *0-1 бал* - під час презентації позиції здобувача або не продемонстровано уміння давати правову оцінку юридичним фактам, або допущені суттєві недоліки у посиланнях на законодавство, обґрунтування позиції є недостатнім, мова виступу має суттєві стилістичні помилки).

3. Підготувати запитання до відповідача та участь у судових дебатах (*3 бали* – запитання позивача мають суттєве значення для прийняття рішення, посилюють позицію, під час дебатів продемонстровано уміння логічно, послідовно викладати своє бачення; *2 бали* – запитання позивача мають важливе уточнююче значення для прийняття рішення, під час дебатів продемонстровано уміння викладати своє бачення, однак присутні незначні недоліки; *0-1 бал* – запитання позивача не мають суттєвого значення для прийняття рішення, мають недоліки у формулюванні, під час дебатів допущені суттєві недоліки в умінні викладати своє бачення).

Команда 2 (3-5 здобувачів). ВІДПОВІДАЧ – 10 балів

1. Підготувати позицію відповідача (Департаменту адміністративних послуг Вінницької міської ради) у суді шляхом складення відповіді на позов (*4 бали* – якщо відповідь, заперечення на позов складена відповідно до встановлених законодавством вимог, професійною мовою, обґрунтування позиції відповідача є повним, переконливим із посиланням на відповідні норми законодавства; *3 бали* - якщо відповідь, заперечення на позов складена відповідно до встановлених

законодавством вимог, професійною мовою, обґрунтування позиції відповідача має незначні неточності, наявні посилання не на всі норми законодавства; *2 бали* - якщо відповідь, заперечення на позов складена із деякими порушеннями встановлених законодавством вимог, мова викладу має стилістичні та граматичні помилки, обґрунтування позиції позивача має суттєві недоліки, відсутні посилання на більшість необхідних норм законодавства; *0-1 бал* - якщо відповідь, заперечення на позов складена зі значними порушеннями встановлених законодавством вимог або взагалі цим вимогам не відповідає, мова викладу має стилістичні та граматичні помилки, обґрунтування позиції позивача або має значні недоліки або взагалі відсутнє, відсутні посилання на необхідні норми законодавства).

2. Представити її під час модельного судового засідання (*3 бали* - під час презентації позиції здобувача продемонстровано вміння чітко давати правову оцінку юридичним фактам, переконливі пропозиції щодо вирішення на його користь проблемної ситуації, високу спроможність застосування знань із цивільного та цивільного процесуального права у практичних ситуаціях, вміння логічно, послідовно викладати своє бачення у процесі обговорення; *2 бали* - під час презентації позиції здобувача продемонстровано вміння чітко давати правову оцінку юридичним фактам, наявні пропозиції щодо вирішення на його користь проблемної ситуації, здатність застосування знань із цивільного та цивільного процесуального права у практичних ситуаціях, вміння викладати власне бачення у процесі обговорення; *0-1 бал* - під час презентації позиції здобувача або не продемонстровано вміння давати правову оцінку юридичним фактам, або допущені суттєві недоліки у посиланнях на законодавство, обґрунтування позиції є недостатнім, мова виступу має суттєві стилістичні помилки).

3. Підготувати запитання до позивача та участь у судових дебатах (*3 бали* – запитання відповідача мають суттєве значення для прийняття рішення, посилюють позицію, під час дебатів продемонстровано вміння логічно, послідовно викладати своє бачення; *2 бали* – запитання відповідача мають важливе уточнююче значення для прийняття рішення, під час дебатів продемонстровано вміння викладати своє бачення, однак присутні незначні недоліки; *1 бал* – запитання відповідача не мають суттєвого значення для прийняття рішення, мають недоліки у формулюванні, під час дебатів допущені суттєві недоліки в умінні викладати своє бачення).

Команда 3 (3 здобувачів). СУД – 10 балів

1. Керувати модельним засіданням суду із дотримання передбачених законодавством процесуальних вимог (*5 балів* – якщо модельне судове засідання проведене у суворій відповідності до вимог процесуального законодавства, всі стадії розгляду справи відбулись послідовно, засідання проведено на високому рівні, продемонстрований високий рівень знань законодавства, мова засідання

професійна; *4 бали* – якщо загалом модельне судове засідання проведене у відповідності до вимог процесуального законодавства, всі стадії розгляду справи відбулись, засідання проведено на високому рівні, однак наявні деякі недоліки під час проведення окремих стадій, продемонстровані знання законодавства, мова засідання професійна; *3 бали* – якщо модельне судове засідання наближене до вимог процесуального законодавства, втім окремі вимоги не були дотримані, стадії розгляду справи відбулись із суттєвими недоліками, наявні суттєві недоліки під час проведення окремих стадій, продемонстровані знання законодавства, мова засідання частково професійна, має суттєві недоліки; *0-2 бали* – якщо модельне судове засідання має суттєві недоліки щодо відповідності вимогам процесуального законодавства, стадії розгляду справи або відбулись із грубими порушення або взагалі були пропущені, наявні суттєві недоліки під час проведення окремих стадій засідання, знання законодавства продемонстровані частково або взагалі не продемонстровані, мова засідання непрофесійна, має суттєві недоліки).

2. Підготувати обґрунтоване рішення суду (*5 балів* – якщо рішення підготовлене відповідно до встановлених законодавством вимог, професійною мовою, є повним, об'єктивним із посиланням на відповідні норми законодавства; *4 бали* - якщо рішення складене відповідно до встановлених законодавством вимог, професійною мовою, однак має незначні неточності, наявні посилання не на всі норми законодавства; *3 бали* - якщо рішення підготовлене із деякими порушеннями встановлених законодавством вимог, мова викладу має стилістичні та граматичні помилки, обґрунтування позиції суду має суттєві недоліки, відсутні посилання на більшість необхідних норм законодавства; *0-2 бали* - якщо рішення підготовлене значними порушеннями встановлених законодавством вимог, мова викладу має суттєві стилістичні та граматичні помилки та не є професійною, обґрунтування позиції суду має значні помилки, майже відсутні посилання на необхідні норми законодавства).

2.16. ДІЛОВІ ІГРИ

ДІЛОВА ГРА є елементом активного навчання і представляє собою моделювання професійної діяльності у штучно створеній проблемній ситуації. *Метою ділової гри* є вирішення актуальної практичної задачі. У навчальному процесі ділову гру використовують для закріплення отриманих у процесі навчання знань, умінь та навичок. Ділова гра має на меті навчити здобувачів освіти виявляти проблемні ситуації, що виникають у професійній діяльності, визначати причини їх виникнення, розробляти та оцінювати шляхи вирішення цих проблем, приймати рішення та визначати механізми його реалізації, комунікувати у різних ролях. Ділова гра сприяє, зокрема, розвитку та закріпленню таких компетентностей:

- здатність спілкуватися державною та / або іноземною мовою;
- здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми;
- здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми;
- здатність використовувати в професійній діяльності отримані знання з теоретичних та практичних професійно-практичних дисциплін;
- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- вміння аргументувати свої рішення і відстоювати їх;
- здатність працювати в команді та автономно;
- здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня;
- вміння використовувати необхідну довідкову літературу.

Ділова гра може використовуватись як одна з форм поточного контролю знань здобувачів вищої освіти.

За методологією проведення виділяються такі різновиди ділових ігор:

Групова дискусія – метод проведення ділової гри, який формує навички роботи групи. При її виконанні учасники разом працюють над пошуком вирішення визначеної проблеми, дотримуючись правила проведення дискусії. Методом спостереження оцінюється, зокрема, взаємодія між учасниками команди.

Рольова гра – метод проведення ділової гри, суть якого полягає в тому, що учасники тимчасово переймають на себе індивідуальні ролі і демонструють поведінкові моделі, які, як вони вважають, відповідають цим ролям.

Імітаційна гра представляє собою імітацію практичної діяльності і, тим самим, створює в учасників гри уявлення про те, як слід було б діяти у певних умовах.

Організаційно-діяльнісна гра та **емоційно-діяльнісна гра** не передбачають жорстких правил і спрямовані на вирішення міждисциплінарних проблем через розкриття особистого потенціалу учасників.

Інноваційна гра спрямована на формування інноваційного мислення, тобто генерацію нових ідей у традиційній системі дій.

Стратегічна гра передбачає колективне створення картини майбутнього розвитку ситуації.

Комбінована гра – комплексне використання вищезазначених методів проведення ділової гри.

Ділові ігри рекомендовано використовувати лише там, де це дійсно доцільно і необхідно. Методичне забезпечення ділової гри включає такі матеріали: короткий опис змісту гри / сценарій гри, параметри гри / програма гри, набір необхідних для проведення гри матеріалів. Під час підготовки ділової гри та методичного

забезпечення для її проведення необхідно враховувати такі чинники: особливості аудиторії, базові знання здобувачів, особливості їхнього світосприйняття, складність об'єкта імітації, специфіку дисципліни тощо. Ділова гра складається з 3-х етапів: вступна частина, в якій описується постановка проблеми, визначаються ролі учасників та оголошується програма гри; безпосередньо процес гри – вирішення проблемної ситуації та презентація результатів; підбиття підсумків.

Таблиця 2.16.1

План ділової гри «Прес-конференція»

Сценарій ділової гри	
1. Вступна частина	Ознайомлення учасників з темою та метою гри. Розподіл ролей учасників: експерти, журналісти, ведучий.
2. Ігрова ситуація	Ознайомлення учасників з темою прес-конференції та необхідною для її проведення документацією.
	Формування плану проведення прес-конференції.
	Робота з додатковими джерелами в підгрупах відповідно до визначених ролей.
	Проведення прес-конференції: <ul style="list-style-type: none"> - вступне слово ведучого; - виступи експертів; - відповіді на питання журналістів; - підбиття підсумків ведучим.
3. Підбиття підсумків	Спільне обговорення результатів: <ul style="list-style-type: none"> - визначення, чи вирішені поставлені проблеми, чи досягнута мета гри; - оцінювання виступів експертів; - виявлення найцікавіших, нестандартних, суттєвих і т. п. питань кореспондентів; - визначення ролі ведучого та його значення. Викладач також бере участь в обговоренні, вносить свої аргументовані оцінки та пропозиції, підводить підсумки гри, звертає увагу на активність, підготовленість, самостійність мислення учасників рольової гри.

Критерії оцінювання ділової гри. Максимальний бал за відмінне виконання завдання встановлюється викладачем під час розробки силабусу дисципліни і критеріїв оцінювання конкретної ділової гри з орієнтацією на комплекс знань, умінь та навичок, що оцінюються. Критерії оцінювання ділової гри за 10-бальною шкалою:

- інформативна місткість, повнота виступів – 2 бали;
- вільна орієнтація у матеріалі – 2 бали;
- аргументованість, доказовість, переконливість висновків – 2 бали;
- якість представлення результатів (чіткість, логічність, уміння виділити головне) – 2 бал;
- активність – 1 бал;
- оригінальність, креативність та інноваційність підходу – 1 бал.

2.17. ДЕБАТИ / ПЕРЕГОВОРИ

Дебати / переговори – це чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками по актуальних темах.

Проведення дебатів / переговорів має такі **цілі**:

- прояснити позиції кожного з опонентів з гострих і неоднозначних питань, що хвилюють слухачів;
- перевірити, наскільки кожен з опонентів розуміється на обговорюваних питаннях;
- з'ясувати, чи є у учасників дебатів способи і реалістичні підходи до рішення актуальних для слухачів проблем.

Порада: під час дебатів / переговорів мова має бути дещо прискореною, приблизно 160-180 слів на хвилину. Такий темп створює враження, що ви схвилювані темою виступу, емоційні, і що обговорювані питання вам не байдужі.

У таблиці нижче структуровано **критерії оцінювання дебатів / переговорів**.

Таблиця 2.17.1

Критерії оцінювання дебатів / переговорів

Критерії оцінювання	0-5 балів	6-9 балів	10 балів
Розуміння завдання	Використовуються матеріали, які не мають безпосереднього відношення до теми, представлена інформація не аналізується та не оцінюється	Використовуються як матеріали, які пов'язані з темою, так і такі, які не мають до неї відношення	Використаний матеріал демонструє повне розуміння поставленого завдання
Аргументація позиції	Надані аргументи не стосуються, або частково стосуються теми	Надані аргументи є переконливими, але їх кількість незначна	Надані аргументи є переконливими, наводяться у якості прикладів думки відомих експертів (міжнародників, істориків, політологів)
Злагожденість роботи у групах	Робота в групі незлагоджена, невизначено ролі спікерів і послідовність їх виступів	Робота в групі частково спланована	Робота в групі повністю спланована, визначена послідовність виступів спікерів
Культура мовлення, вміння триматися перед аудиторією	Спікери губляться перед аудиторією, демонструють бідність мовлення, порушують регламент, не можуть утримати увагу аудиторії, читають заготовлені нотатки	Спікери роблять незначні помилки при виступі, незначно порушують регламент, частково утримують увагу аудиторії, іноді зачитують заготовлені нотатки	Спікери впевнено тримаються перед аудиторією, не використовують заготовлені нотатки, грамотно володіють мовленням, дотримуються регламенту, утримують увагу аудиторії
Ділові якості спікера	Спікери не доброзичливі, яскраво демонструють негативні емоції та неповагу до аудиторії	Спікери іноді демонструють недоброзичливість, перебивають запитаннями, демонструють відносну стриманість	Спікери делікатно намагаються досягти позитивних результатів переговорів, демонструють повагу до опонентів, доброзичливі, емоційно стримані

2.18. ДОПОВІДЬ

Доповідь – це 1) один з видів монологічного мовлення, публічне, розгорнуте, офіційне повідомлення з певного питання, ґрунтоване на залученні документальних даних; 2) повідомлення або документ, зміст якого представляє інформацію та відображає суть питання або дослідження стосовно цієї ситуації.

В науці доповідь – це розширене письмове або усне повідомлення на основі сукупності раніше опублікованих дослідницьких, наукових і дослідно-конструкторських робіт або розробок по відповідній галузі наукових знань, що мають велике значення для теорії науки і практичного застосування, є узагальненим викладенням результатів проведених досліджень, експериментів і розробок, відомих широкому колу фахівців у певній галузі наукового знання.

Мета доповіді – це інформування. Проте, доповіді можуть включати рекомендації, пропозиції або інші мотиваційні елементи.

Критерії оцінювання доповіді представлено в таблиці 2.18.2.

Таблиця 2.18.2

Критерії оцінювання доповіді

Критерії оцінювання	0-5 балів	6-9 балів	10 балів
Розуміння завдання	Використані матеріали мають часткове відношення до теми; представлена інформація не аналізується і не оцінюється	Використані матеріали по більшій мірі мають відношення до теми, але частково аналізуються та оцінюються	Використані матеріали повністю відповідають темі, аналізуються та оцінюються у повній мірі
Логіка викладання матеріалу	Логіка викладання матеріалу порушена, структурованість прослідковується частково	Логіка викладання матеріалу прослідковується, наявна структурованість	Матеріал викладається логічно, повністю прослідковуються причинно-наслідкові зв'язки
Авторська оригінальність	Стандартна робота, 70% запозиченого матеріалу	10-15% викладеного матеріалу являють собою авторські пропозиції	Унікальна робота; містить 65-70% оригінальних, винахідницьких прийомів та пропозицій
Культура мовлення, манера триматися перед аудиторією	Доповідач губиться перед аудиторією, демонструють бідність мовлення, порушує регламент, не може втримати увагу аудиторії	Доповідач допускає не грубі мовленнєві помилки під час виступу, незначно порушує регламент, частково утримує увагу аудиторії	Доповідач впевнено тримається перед аудиторією, володіє культурою мовлення, дотримується регламенту, утримує увагу аудиторії
Відповіді на питання	Доповідач не може відповісти на питання або під час відповідей поводить себе агресивно, некоректно	Доповідач не на всі питання може знайти переконливі, аргументовані відповіді	Доповідач переконливо, повно і аргументовано відповідає на всі поставлені питання

2.19. ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Презентація (power point presentation, PPT) – це ефективний та універсальний формат донесення інформації, який являє собою набір слайдів та спеціальних ефектів (слайд-шоу), текстовий вміст презентації, замітки доповідача, а також роздавальний матеріал для аудиторії, що зберігаються в одному файлі.

Визначено такі види презентацій:

- статичні презентації;
- анімовані презентації;
- мультимедійні презентації;
- відео - презентації (інформація представлена у вигляді відеофільму);
- 3D-презентації (інформація представлена у тривимірній графіці і тривимірній анімації).

Відповідно до змістовної наповненості та доцільності використання спеціальних ефектів запропоновано такі критерії оцінювання презентації (табл. 2.19.1).

Таблиця 2.19.1

Критерії оцінювання презентації

Критерії оцінювання презентації	0-5 балів	6-9 балів	10 балів
Відповідність матеріалу тематиці проекту	Містить близький за тематикою матеріал але не несе важливої інформативної функції	Загалом відповідає тематиці проекту і є досить інформативним	Точно відповідає тематиці, містить дуже важливу інформацію
Структурованість інформації	Важко вловити структуру подання інформації	Прослідковується певна структура в розміщенні інформації	Має чітку, логічно вибудовану структуру
Використання графіків, таблиць, діаграм	Графіки, таблиці і діаграми відсутні	Графіки, таблиці і діаграми представлені в роботі, але суттєво не доповнюють змісту	Графіки, таблиці і діаграми відповідають змісту та розкривають його сутність
Наявність посилань на використані інформаційні джерела	Немає посилань на використані джерела	Не повністю представлені інформаційні джерела або не всі правильно оформлені	Оформлення посилань на інформаційні джерела цілком правильні, вичерпні
«Читаємість» тексту, наочність.	Естетичний вигляд незадовільний (відсутня чітка структура розміщення інформації, недоречна графіка оформлення)	Естетичний вигляд дещо псує недостатньо чітка структура розміщення інформації, не зовсім доречна графіка оформлення	Чітка побудова сторінок. Розмір тексту легко сприймається
Відповідність дизайну змісту роботи, єдність стилю в оформленні різних частин презентації	Дизайн зовсім не відповідає тематиці проекту, а інколи навіть іде всупереч загальному змісту	Дизайн не суперечить загальному змісту проекту	Гармонійне поєднання дизайнерських знахідок з ідеєю проекту

Уміння і навички використовувати комп'ютерні технології (Використання спецефектів, анімацій, звуків, графіки)	Низький (початковий) рівень використання різноманітних можливостей комп'ютерних технологій	Робота дає висновок про середній рівень умінь і навичок використання комп'ютерних технологій учнями	Робота є прикладом високого рівня володіння комп'ютерними технологіями.
---	--	---	---

2.20. НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА

Науково-дослідна робота (НДР) – це самостійне наукове дослідження на тему проблемно-пошукового характеру, що відповідає результатам навчання та компетентностям, передбаченим в освітній програмі, та демонструє виконання основних вимог до наукових робіт визначеного рівня і чітке дотримання принципів академічної доброчесності. Науково-дослідна діяльність здобувачів забезпечує розв'язання наступних завдань: формування наукового світогляду здобувачів, оволодіння методологією і методами наукового дослідження; розвитку творчого мислення та індивідуальних здібностей у розв'язанні практичних завдань; прищеплення навичок самостійної науково-дослідної діяльності; розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у своїй науковій роботі; постійне оновлення і вдосконалення своїх знань; розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця тощо.

Види науково-дослідної роботи: аналіз наукової літератури; систематизація матеріалів опрацювання літературних джерел; добір наукової літератури, складання бібліографічних переліків з визначених тем; підготовка наукових повідомлень і рефератів; наукові доповіді, тези; наукові статті; методичні розробки з актуальних питань професійної діяльності; наукові звіти про виконання елементів досліджень під час практики; конструкторські розробки приладів, пристроїв та ін.; дослідні комп'ютерні програми; курсові роботи; кваліфікаційні роботи (бакалаврські, магістерські).

Рекомендації з розробки науково-дослідної роботи. Відповідно до виду НДР змістовно вони мають містити такі складові елементи: актуальність і постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; формулювання гіпотези, мети і постановка завдань дослідження; ступінь наукової розробки проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується робота; виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів; висновки до даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Критерії оцінювання науково-дослідної роботи.

Критерії оцінювання НДР визначаються в залежності від виду робіт. Так, роботи, які передбачені ОП як самостійний компонент (курсіві, кваліфікаційні (магістерські, бакалаврські) роботи, конкурсні наукові роботи здобувачів, що можуть бути перераховані як курсові роботи) оцінюються по 100 бальній шкалі, що відповідає вимогам оцінювання прийнятим в університеті.

НДР, яка не є самостійним ОК в ОП оцінюється викладачем відповідно до *силабусу*. Максимальний бал за відмінне виконання науково-дослідної роботи встановлюється викладачем під час розробки *силабусу* дисципліни і критеріїв оцінювання конкретного завдання, відповідно до компетентностей і запланованих результатів навчання. Ієрархія балів за критеріями оцінювання науково-дослідної роботи можуть бути наступні: актуальність, теоретичне і (або) практичне значення роботи; наукова новизна одержаних результатів, науково-технічна новизна, евристичність роботи, системність і повнота у розкритті теми; аргументованість висновків, їх відповідність отриманим результатам, дослідницький характер роботи; доцільність та коректність використаних методів дослідження, стиль, грамотність, логічність викладу; відповідність вимогам до змісту та оформлення наукових робіт.

2.21. НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Реферат – індивідуальне завдання, яке сприяє поглибленню і розширенню теоретичних знань здобувачів вищої освіти з окремих тем навчальних дисциплін, розвиває навички самостійної роботи з навчальною та науковою літературою. Така форма індивідуального завдання рекомендується для розгляду теоретичних аспектів навчальної дисципліни.

Мета написання реферату – передача цілісної інформації, одержаної з різних джерел, що засвідчує не лише обізнаність здобувача вищої освіти з літературою за тією чи іншою темою, а й виявляє розуміння основних підходів до вирішення певних наукових і практичних проблем, відображає власні загальноосвітні та професійні погляди майбутнього фахівця, демонструє його вміння усвідомлювати економічні, соціальні, культурні та інші явища на основі теоретичних знань.

Реферат (від. лат. *refero* – повідомляю, доповідаю) – це стислий виклад у письмовому вигляді критичного огляду (аналізу) положень наукових праць з певної теорії або сукупності теорій щодо об'єкту чи предмету дослідження, змісту певної сукупності наукових джерел або певної монографії, підручника чи іншого виду науково-навчальної літератури.

У рефераті здобувач має не лише висвітлити відповідну інформацію, а й

показати своє ставлення до неї. Реферат демонструє ерудицію здобувача вищої освіти, його вміння самостійно аналізувати, систематизувати, класифікувати й узагальнювати суттєву наукову інформацію. Обсяг реферату визначається специфікою теми і змістом матеріалу, кількістю відомостей, їх науковою цінністю або практичним значенням. Рекомендований обсяг становить 10-20 сторінок друкованого тексту.

Рекомендації по написанню реферату.

Реферат має певну структуру:

Титульний аркуш (1 стор.).

Анотація та ключові слова.

Зміст (1 стор.).

Вступ (1-2 стор.).

Основна частина.

Висновки (1-2 стор.).

Бібліографічні посилання.

Сутність реферату полягає у викладенні відомостей про предмет дослідження або напрацювання, які є необхідними й достатніми для розкриття сутності роботи, а також отримані результати.

Критерії оцінювання реферату.

Максимальний бал за відмінне виконання реферату встановлюється викладачем під час розробки **силабусу** дисципліни і критеріїв оцінювання конкретного завдання, відповідно до компетентностей і запланованих результатів навчання. Припустимо, що максимальна кількість балів за написання реферату – 10. Оцінювання реферату відповідно до критеріїв відбувається шляхом визначення балів по кожному з елементів структури критеріїв. Ієрархія балів за критеріями оцінювання реферату може бути такою:

- відповідність заявленої теми змісту реферату – 1 бал;
- вчасність подачі реферату – 0,5 бала;
- самостійність висновків – 1 бал;
- творчий (креативний) підхід до суті проблеми – 1 бал;
- оригінальність теми – 2 бали;
- залучення до аналізу першоджерел – 0,5 бала;
- достатня кількість літературних джерел – 0,5 бала;
- структурованість матеріалу (якість плану) – 1 бал;
- використання сучасних публікацій та першоджерел – 0,5 бала.

На підставі визначеної загальної кількості балів, отриманих здобувачем викладач визначає максимальний, достатній і мінімальний бал оцінки змістової частини реферату шляхом сумування загальної кількості балів з кожного критерію.

2.22. НАПИСАННЯ ТЕЗ ДОПОВІДІ

Підготовка тез наукової доповіді є першою спробою здобувача вищої освіти виявити свої здібності до науково-дослідної діяльності. **Тези** (від гр. tess. положення, твердження) – це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці. Вони містять матеріали, положення, категорії, які автор вперше вводить у науковий обіг. Обсяг тез становить, як правило, 2-3 сторінки друкованого тексту через 1-1,5 інтервали. Можливий і інший обсяг, якщо його визначають організатори конференції або семінару, на яких автор збирається виступати з доповіддю чи повідомленням.

Мета – узагальнити наявний матеріал, подати його суть у коротких формулюваннях, розкрити зміст щодо великої за обсягом публікації чи доповіді; глибоко розібратися у питанні, проаналізувати його та створити можливість протиставлення своїх думок думкам інших, або доповнення останніх.

Тези узагальнюють інформацію, знайомлять читачів із суттю та грають величезну роль у тому, чи зацікавиться аудиторія науковою працею. Тези – це незмінна складова доповідей, захистів дисертацій, дипломних і курсових робіт.

Суть тез можна розкрити через їх завдання і цілі:

- залучити інвесторів (грантодавців);
- донести потенціал наукової роботи;
- заявити про дослідника (науковця) у світі науки і освіти;
- привернути увагу до наукової проблеми.

Рекомендації з написання тез. При підготовці тез наукової доповіді слід дотримуватися таких правил: правильно (згідно вимог) розмістити прізвище автора та його ініціали; при необхідності вказати інші дані, які доповнюють відомості про автора (здобувач, аспірант, викладач, місце роботи або навчання); чітко сформулювати назву тез доповіді, яка має відображати головну ідею, думку, положення (2-5 слів); в тезах має бути забезпечена така послідовність: актуальність проблеми; стан розробки проблеми (перелік вчених, які зверталися до розробки цієї проблеми); наявність проблемної ситуації та необхідність у її вивченні, вдосконаленні з огляду на сучасний стан її розробки; основні ідеї, положення; результати дослідження, їх значення для розвитку теорії та (або) практики.

Основні принципи тез: стислість; ємність; логічність викладу; грамотність; унікальність; повнота; абсолютна відповідність змісту основної роботи.

Структурно тези доповіді включають у себе такі елементи: актуальність теми; стисла постановка наукової проблеми; короткий огляд існуючих позицій щодо обраної проблематики; окремі власні думки щодо наукової проблеми; висновки.

Критерії оцінювання тез.

Максимальний бал за відмінне написання тез встановлюється викладачем під час розробки *силабусу* дисципліни і критеріїв оцінювання конкретного завдання, відповідно до компетентностей і запланованих результатів навчання. Припустимо, що максимальна кількість балів – 10. Оцінювання тез відповідно до критеріїв відбувається шляхом визначення балів по кожному з елементів структури критеріїв. Ієрархія балів за критеріями оцінювання тез можуть бути такою:

- відповідність змісту тез заявленій темі, їх цілісність та композиційна гармонійність – 2 бали;
- ступінь розкриття предмету дослідження – 2 бали,
- оригінальність теми роботи – 2 бали;
- наявність узагальнень альтернативних теоретичних підходів в межах досліджуваної проблеми – 1 бал;
- обсяг та якість опрацьованих інформаційних джерел – 1 бал;
- наявність та обґрунтованість авторських розробок або пропозицій за досліджуваною проблемою, ступінь їх теоретичної значущості та практичної цінності – 2 бали.

На підставі визначеної загальної кількості балів, отриманих здобувачем викладач визначає максимальний, достатній і мінімальний бал оцінки тез шляхом сумування загальної кількості балів з кожного критерію.

2.23. НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ СТАТТІ

Одним із видів самостійної роботи здобувачів вищої освіти є написання наукових публікацій. **Наукова стаття** є одним із видів самостійної роботи здобувача вищої освіти, в якій подаються проміжні або кінцеві результати, висвітлюються окремі питання з теми дослідження, фіксується науковий пріоритет автора. У процесі індивідуальної діяльності під час роботи над статтею у здобувачів формуються такі якості, як уміння узагальнювати практичний досвід вирішення проблем, розгляду ситуацій, явищ; реалізовувати творчий, креативний намір та суб'єктивне ставлення до проблем, форм та методів їх практичного вирішення; демонстрація знань, враховуючи вимоги навчального плану, мету, завдання навчальної дисципліни, додатково опрацьовані матеріали, зібрані та узагальнені аргументи, а також демонстрація самостійної позиції здобувача.

Мета написання наукової статті – отримання здобувачами вищої освіти навичок наукової (дослідницької) роботи, де важливу роль відіграє оприлюднення результатів дослідження.

Наукова стаття виконує такі функції:

- дослідницьку – подаються наукові результати дослідження, виступає

джерелом нового наукового знання;

- презентаційну – представляє дослідника в науковому товаристві, показує його внесок (доробок) у створення наукових знань;
- оцінювальну – оцінюють стан наукових досліджень з певної проблеми;
- комунікативну – слугують засобом спілкування дослідників.

Рекомендації до написання статей. Наукова стаття подається до редакції в завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки автору. Оптимальний обсяг наукової статті (0,5-0,7 др. арк.). Рукопис статті повинен мати повну назву роботи, прізвище та ініціали автора, анотації, список використаної літератури.

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 15.01.2003 р. №705/1 наукові статті зараховуються як фахові при наявності таких необхідних структурних складових: постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку; бібліографічні посилання.

Критерії оцінювання статей. Максимальний бал за написання статей встановлюється викладачем під час розробки силябусу дисципліни і критеріїв оцінювання комплексу знань і вмінь здобувача. Припустимо, що максимальна кількість балів – 40. Оцінювання наукові статті відповідно до критеріїв відбувається шляхом визначення балів по кожному з елементів структури критеріїв. Ієрархія балів за критеріями оцінювання наукової статті може бути такою:

36- 40 балів – наукова стаття опублікована (у співавторстві із викладачем або одноосібно) у наукових періодичних виданнях, що входять до наукометричних баз Scopus / Web of Science;

30 - 35 балів – наукова стаття опублікована (у співавторстві із викладачем або одноосібно) у наукових періодичних виданнях, що входять до переліку фахових видань України категорії «Б»;

21 - 29 балів – наукова стаття опублікована (одноосібно або у співавторстві із викладачем) в інших виданнях України або інших країн;

10 - 20 балів – стаття опублікована у науково-популярних виданнях.

На підставі визначеної загальної кількості балів, отриманих здобувачем викладач визначає максимальний, достатній і мінімальний бал оцінки наукової статті шляхом сумування загальної кількості балів з кожного критерію.

2.24. НАПИСАННЯ РЕЦЕНЗІЇ НА НАУКОВУ РОБОТУ

Рецензія – це критичний відгук, що містить критичний аналіз і оцінку кваліфікаційної роботи, дисертації, монографії, наукової статті чи іншої наукової роботи. Рецензія є вторинним текстом, результатом переробки інформації, яка міститься в тексті-оригіналі, спрямована на виявлення концепту роботи автора, сильних і слабких сторін тексту, цільової аудиторії, предметного поля використання.

Наукова рецензія виконує інформативну та оціночну функції, тобто передбачає інформування, ознайомлення з науковою працею; оцінювання та осмислення у науковому соціумі певного знання. Особливість рецензії полягає у вмінні спілкуватися, вести діалог між рецензентом та автором твору. Автор рецензії може виявляти свої особистісні цінності, він виступає аналітиком чи полемістом, який зі знанням справи оцінює первинний документ, висуває свої зауваження, подає поради, рекомендації, ініціює науковий діалог.

Рекомендації по написанню рецензії на наукову роботу.

Написання рецензії вимагає уважного вивчення наукової роботи (наукової статті, монографії, дисертації тощо), оцінки її сильних і слабких сторін, переваг та недоліків, визначення актуальності теми, наукової новизни результатів дослідження, їх затребуваність з огляду на потреби юридичної науки і практики.

Для досягнення успішного результату при написанні рецензії здобувач вищої освіти має зробити такі кроки.

1. З'ясувати, яку наукову проблему намагається вирішити автор. Необхідно мати на увазі, що наукова проблема – це форма знання, змістом якої є те, що ще не пізнано людиною, але треба пізнати, або те, що суперечить наявному рівню знань і вимагає узгодження з іншими елементами наукової системи. Іншими словами, наукова проблема – це знання про незнання, питання, яке виникає в процесі пізнання і вимагає відповіді. Проблема як знання про незнання відображає негативний момент проблемної ситуації, котрий свідчить про обмеженість пізнавальних та практичних можливостей суб'єкта на певному етапі розвитку пізнання. Але вона є одночасно також засобом і методом пошуку нових знань. Самі проблеми виникають або як наслідок зіткнення теорії зі спостереженням, з практичною діяльністю, або як результат протиріч в певній теорії.

2. Зрозуміти мету статті і поставлені дослідником завдання. Чи відповідають вони науковій проблемі? Чи дозволяють вони її вирішити повністю або в окремих аспектах?

3. Які наукові методи використовує дослідник і для яких аспектів дослідження? Чи обґрунтовано використання цих методів, чи є вони придатними для вирішення наукової проблеми?

4. Які бібліографічні джерела використовує автор? Чи вважає рецензент її достатньою? Оцінити достовірність джерел, доцільність їх використання та ступінь самостійності положень, виловлених автором дослідження. На цьому етапі роботи здобувач має опрацювати (по можливості, повністю) бібліографічний список статті, з'ясувати ступінь наукової розробленості проблеми та оцінити власний внесок автора статті.

5. Які припущення робить автор, чи висуває він наукові гіпотези або ідеї? Які докази він наводить на користь своїх ідей? Чи має автор проблеми з аргументацією?

6. Які висновки робить автор? Чи відповідають вони поставленим завданням? Чи можна вважати їх істинними? Чи володіють результати дослідження науковою новизною? Чи є вони достатньо обґрунтованими?

7. Яка думка здобувача щодо цінності проведеного дослідження? Чи можуть його результати бути використані в практичній діяльності? Яким чином? Чи можуть висновки автора стати підґрунтям для подальших наукових розробок? Чи може публікація стати в пригоді здобувачам вищої освіти? Чи може вона бути цікавою для широкого кола читачів?

Після того, як здобувач отримав для себе вмотивовані відповіді на всі поставлені питання, він може приступати до написання рецензії. Варто пам'ятати, що написання рецензії вимагає часу. Це продуманий розгляд тексту після прочитання та перечитування декілька разів. По-перше, слід ознайомитись з текстом, занотувати найбільш важливі моменти, перечитати, а потім знову почати думати про його зміст і враження рецензента.

Як особливий тип тексту рецензія має певні особливості. *По-перше*, як і всі інші типи наукового тексту, рецензія має специфічне оформлення, що зумовлене сферою її застосування. *По-друге*, рецензія містить оцінки, позитивні або ж негативні, але оцінки повинні бути обґрунтовані та аргументовані. З огляду на те, що наукова рецензія містить оцінки, їх слід подавати відповідно до правил комунікації. Негативні оцінки не дозволяється висловлювати в різкій формі, без певних доказів; не дозволяється висловлювати негативні оцінки до авторів наукової роботи, а лише до матеріалу викладення.

Обсяг рецензії на наукову статтю має складати близько 700-800 слів. Робота повинна містити назву виду документу (Рецензія), назву рецензованої роботи, прізвище та ініціали її автора, рік публікації, назву і номер видання, сторінки, на яких стаття розміщена, безпосередньо текст, який у довільній формі має відображати аналіз і оцінку статті та загальний висновок щодо рецензованого тексту, дату і прізвище та ініціали рецензента.

Критерії оцінювання рецензії на наукову роботу.

Максимальний бал за відмінне виконання рецензії встановлюється викладачем під час розробки *силабусу* дисципліни і критеріїв оцінювання

конкретного завдання, відповідно до компетентностей і запланованих результатів навчання. Припустимо, що максимальна кількість балів – 10. Оцінювання рецензії відповідно до критеріїв відбувається шляхом визначення балів по кожному з елементів структури критеріїв. Ієрархія балів за критеріями оцінювання рецензії може бути такою:

Високий (10 балів): рецензія на наукову роботу написану на високому науковому рівні, здобувач чітко з'ясував наукову проблему наукової роботи, виявив мету статті і поставлені в науковій роботі завдання, їх відповідність науковій проблемі, розкрив наукові методи дослідження, які використав дослідник, їх обґрунтованість використання у науковій роботі, обґрунтував (підтвердив або спростував) висунуту дослідником наукову гіпотезу, аргументовано підтвердив достовірність висунутих дослідником висновків, надав власну думку щодо цінності проведеного дослідження та можливості використання їх результатів в практичній діяльності.

Середній (7 балів): рецензія на наукову роботу написану на достатньому науковому рівні, здобувач з'ясував наукову проблему дослідження в загальних рисах, мета статті і поставлені ній завдання здобувачем з'ясовані недостатньо чітко, здобувач недостатньо вивчив наукові методи дослідження, які використав дослідник в науковій роботі, недостатньо обґрунтував доцільність використання наукових методів у науковій роботі, висунуту дослідником наукову гіпотезу розуміє в загальних рисах, недостатньо аргументував достовірність висунутих дослідником висновків, надана власна думка щодо цінності проведеного дослідження є нечіткою та розмитою.

Достатній (5 балів): рецензія на наукову роботу написану на задовільному науковому рівні, здобувач з'ясував наукову проблему дослідження в загальних рисах, мета статті і поставлені ній завдання здобувач розуміє слабо, здобувач не розуміє більшість наукових методів дослідження та доцільності їх застосування у науковій роботі, розуміння висунутої наукової гіпотези є дуже низьким, рівень аргументованості достовірності висунутих у науковій роботі висновків є дуже низьким, надана власна думка щодо цінності проведеного дослідження є нечіткою та розмитою.

Низький (3 бали): рецензія на наукову роботу написану на дуже низькому науковому рівні, здобувач не з'ясував наукової проблеми дослідження, мета статті і поставлені ній завдання здобувачем не виявлені, здобувач взагалі не розуміє використаних методів дослідження та доцільності їх застосування у науковій роботі, здобувач не розуміє висунутої наукової гіпотези та висновків, здобувач не може сформулювати власної думки щодо цінності проведеного дослідження.

2.25. АНАЛІЗ / САМОАНАЛІЗ НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

Одним з обов'язкових видів завдань за результатами проходження практикуму викладача-дослідника є **аналіз відвіданого здобувачем навчального заняття викладача або самоаналіз навчального заняття, проведеного здобувачем третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти**. Для проведення аналізу / самоаналізу здобувач може обрати лекційне заняття, семінарське, практичне, лабораторне заняття. *Мета* даного виду роботи – оцінити вміння здобувача застосувати аналітичний підхід до умінь і навичок з організації та проведення навчальних занять, самостійно оцінити оволодіння та впровадження в навчальний процес сучасних методів і методик викладання.

Критерії оцінювання. При аналізі відвіданого лекційного заняття аспірант має розглянути і оцінити такі характеристики:

Зміст лекції:

- науковість;
- відповідність сучасному рівню розвитку науки;
- співвідношення теоретичного матеріалу і практичних кейсів;
- постановка наукової проблеми і окреслення проблем для самостійного наукового пошуку здобувачів;
- наявність міжпредметних зв'язків.

Методика читання лекції:

- чітка структура лекції;
- логічність і послідовність подання матеріалу;
- ознайомлення здобувачів з необхідними інформаційними джерелами;
- доступність матеріалу, доказовість, аргументованість;
- використання прийомів на закріплення матеріалу;
- наочність, інтерактивність, використання технічних засобів.

Взаємодія з аудиторією:

- ставлення здобувачів до лектора;
- розстановка акцентів лектором (повторення, наголошення на важливих аспектах, зміна темпу);
- втримування уваги здобувачів (наведення цікавих кейсів, гумор, риторичні питання, власний досвід);
- підтримка контакту з аудиторією.

Особистість лектора:

- вільне володіння матеріалом;
- манера викладання (захоплююча, жвава, монотонна, нудна);
- грамотність мовлення;

- уміння триматися перед студентською аудиторією, встановлювати з нею контакт.

При **аналізі відвіданого семінарського заняття** аспірант має розглянути і оцінити такі характеристики:

- методи і форми проведення семінару, їх ефективність з огляду на мету проведення заняття;
- способи створення викладачем проблемних ситуацій на занятті та їх розв'язання;
- вміння розпочати та підтримувати дискусію, коментування і проведення конструктивного аналізу отриманих відповідей від здобувачів;
- наявність постійного зв'язку зі студентською аудиторією;
- реалізація основних функцій семінару (поглиблення, конкретизація, систематизація знань; розвиток навичок самостійної роботи; формування професійних компетентностей, розвиток творчого мислення, відстоювання власної позиції; контролювання рівня засвоєння матеріалу).

При **аналізі відвіданого практичного або лабораторного заняття** аспірант має розглянути і оцінити такі характеристики:

- відповідність змісту заняття навчальній програмі дисципліни;
- ознайомлення здобувачів з цілями і задачами заняття (формування умінь, навичок і компетентностей);
- створення необхідних умов для проведення заняття (наявність завдань для здобувачів, матеріалів, підготовка навчальної аудиторії/лабораторії та ін.);
- дотримання структури і регламенту заняття: основні етапи, розподіл часу (тайм-менеджмент);
- підбір методів навчання, їх варіювання відповідно до поставлених цілей і задач заняття;
- реалізація індивідуального підходу до здобувачів у ході проведення заняття;
- застосування навчально-лабораторного устаткування, технічних засобів, наочних матеріалів;
- рівень навчально-пізнавальної і дослідницької активності здобувачів на практичному/лабораторному занятті;
- контроль і оцінка діяльності здобувачів.

При **самоаналізі навчального заняття, проведеного здобувачем**, аспірант має розглянути і оцінити такі характеристики:

- підготовка викладача до організації і проведення навчального заняття: використання науково-методичної і фахової літератури, підготовка роздаткового матеріалу, необхідних технічних засобів;
- структура заняття, її доцільність;

- особливості реалізації на заняттях принципів науковості, доступності, систематичності та послідовності; наочності, професійної спрямованості матеріалу;

- використання методів, прийомів, засобів і форм організації діяльності здобувачів, їх доцільність та ефективність;

- отримання зворотнього зв'язку;

- чіткі критерії оцінювання навчальної діяльності здобувачів;

- актуальність, організаційна структура (план, література), логічність та послідовність, науковість, новизна, доступність конспектування матеріалів лекції. Аспірант має оцінити окремо:

- **діяльність викладача на занятті:** уміння володіти аудиторією; організація здобувачів на навчальну роботу; комунікативні навички; володіння педагогічним тактом (культура педагогічного мовлення; стиль і тон у спілкуванні зі здобувачами);

- **діяльність здобувачів на занятті:** ставлення до навчання, форм і методів організації навчальної діяльності, застосованих викладачем, мотивація, ставлення до особистості викладача;

- **результати заняття:** досягнення мети; якість знань здобувачів; найбільш позитивні аспекти заняття; рекомендації щодо удосконалення педагогічного процесу.

Приклад завдання. Проаналізувати відвідане семінарське заняття викладача та оцінити його в письмовому вигляді за такими характеристиками:

- методи і форми проведення семінару, їх ефективність з огляду на мету проведення заняття;

- способи створення викладачем проблемних ситуацій на занятті та їх розв'язання;

- вміння розпочати та підтримувати дискусію, коментування і проведення конструктивного аналізу отриманих відповідей від здобувачів;

- наявність постійного зв'язку зі студентською аудиторією;

- реалізація основних функцій семінару (поглиблення, конкретизація, систематизація знань; розвиток навичок самостійної роботи; формування професійних компетентностей, розвиток творчого мислення, відстоювання власної позиції; контролювання рівня засвоєння матеріалу).

Технічні вимоги: до 5000 знаків (з пробілами), шрифт Times New Roman, 14, інтервал 1. Обов'язковими є такі структурні елементи: назва навчальної дисципліни, курс, спеціальність, рівень освіти, викладач, дата проведення заняття, тема заняття, тема попереднього лекційного заняття, безпосередньо аналіз заняття за характеристиками, висновок.

Критерії оцінювання аналізу (з максимальною кількістю балів за відмінне виконання – 30 балів):

- дотримання технічних вимог до оформлення – 3 бали;
- опис усіх структурних елементів – 7 балів;
- аргументованість викладу матеріалу з наведенням конкретних прикладів, що були продемонстровані протягом заняття – 10 балів;
- визначення найбільш цінних і вдалих аспектів заняття, а також виокремлення недоліків з наданням рекомендацій щодо їх усунення – 10 балів.

2.26. РОЗРОБКА ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

Одним з обов'язкових видів завдань за результатами проходження практикуму викладача-дослідника здобувачами третього (освітньо-наукового) рівня є складання **плану-конспекту одного з проведених здобувачем навчальних занять** (лекційних, практичних, семінарських, лабораторних занять, виховного заходу, тренінгу тощо).

Мета – оцінити вміння здобувача здійснювати виховну, навчально-організаційну, методичну діяльність, вміння планувати та проводити різні форми навчальних занять зі здобувачами вищої освіти, а також сприяти формуванню досвіду викладацької діяльності.

Критерії оцінювання.

При розробці плану-конспекту навчального заняття невід'ємними складовими є такі пункти:

- Курс, група, рівень освіти.
- Спеціальність.
- Тема заняття.
- Мета заняття.
- Форма проведення.
- Вид заняття.
- Міждисциплінарні зв'язки.
- Методичне забезпечення.
- Технічні засоби навчання.
- План.
- Список джерел і літератури.
- Текст лекції.

План-конспект навчального заняття має містити:

- чітке і зрозуміле визначення основної мети заняття (навчальна, розвиваюча, виховна);
- логічність і відповідність плану заняття досягненню поставленої мети;
- використання і рекомендація широкого кола сучасних джерел інформації (книги, статті, електронні ресурси: подкасти, відео-матеріал, блоги тощо), включаючи англomовну літературу;

- дотримання логіки викладення матеріалу заняття із врахуванням таких складових: актуалізація знань, питання до аудиторії, висновки, завдання за розглянутою темою;

- зміст навчального заняття, що має демонструвати теоретичні знання аспіранта з дисциплін професійної й практичної підготовки, встановлення їх зв'язку із практичною діяльністю.

Приклад завдання. Розробити план-конспект лекційного заняття.

Технічні вимоги: до 25000 знаків (з пробілами), шрифт Times New Roman, 14, інтервал 1. Обов'язковими є *такі структурні елементи:* курс, група, спеціальність, рівень освіти, тема заняття, мета заняття, форма проведення, вид заняття, міждисциплінарні зв'язки, методичне забезпечення, технічні засоби навчання, план, список джерел і літератури, хід проведення лекції.

Критерії оцінювання плану-конспекту (з максимальною кількістю балів за відмінне виконання – 30 балів):

- дотримання технічних вимог до оформлення – 3 бали;

- логічність і відповідність плану заняття досягненню поставленої мети – 5 б.;

- використання і рекомендація широкого кола сучасних джерел інформації – 7 б.;

- зміст лекційного заняття, що має демонструвати теоретичні знання аспіранта, встановлення їх зв'язку із практичною діяльністю, використання корисних кейсів, наочних прикладів – 15 б.